

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Μιχάλης Μιχαήλ
Τμήμα Οικονομικών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Λούης Χριστοφίδης
Τμήμα Οικονομικών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κώστας Χατζηγιάννης
Τμήμα Οικονομικών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σωφρόνης Κληρίδης
Τμήμα Οικονομικών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Μάριος Στεφανίδης
Κέντρο Οικονομικών Ερευνών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Μάχη Μιχαλοπούλου
Κέντρο Οικονομικών Ερευνών
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Αρ. 11-06
Οκτώβριος 2006

Χορηγοί ΚΟΕ (κατά αλφαβητική σειρά)

Γραφείο Προγραμματισμού

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σύνδεσμος Εμπορικών Τραπεζών

Τμήμα Οικονομικών Πανεπιστημίου Κύπρου

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Υπουργείο Οικονομικών

Οι απόψεις που εκφράζονται στα δημοσιεύματα του ΚΟΕ είναι των συγγραφέων μόνο και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά το ΚΟΕ και τους χορηγούς του.

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη

Ο αριθμός των ξένων εργατών που βρίσκονταν νόμιμα στην Κύπρο το 2004 ξεπερνούσε τις 47 χιλιάδες και εκτιμάται ότι άλλες 20-30 χιλιάδες βρίσκονταν στην Κύπρο παράνομα. Το 1991 και το 1995 υπήρχαν μόνο 8 και 15 χιλιάδες αντίστοιχα νόμιμοι ξένοι εργάτες. Το ποσοστό των νόμιμων ξένων εργατών στο σύνολο του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού το 2004 έφτασε το 14,6%. Τα τελευταία οκτώ χρόνια (1997-2004) ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των νόμιμων εργατών ήταν 13,9%. Σήμερα το ποσοστό των ξένων εργατών (νόμιμων και παράνομων) στο εργατικό δυναμικό υπολογίζεται να έχει ξεπεράσει το 20%.

Ο βασικός στόχος αυτού του δοκιμίου είναι να διερευνηθεί με επιστημονικές μεθόδους και στατιστικά στοιχεία, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών, το ερώτημα αν η παρουσία ξένων εργατών στην Κύπρο έχει επηρεάσει και σε ποιο βαθμό τους μισθούς των Κυπρίων εργαζομένων.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, οι επιπτώσεις των ξένων εργατών στους μισθούς του συνόλου των Κύπριων εργαζομένων ήταν ελαφρώς αρνητικές την περίοδο 1991-2003. Συγκεκριμένα, η αύξηση του ξένου εργατικού δυναμικού έχει μειώσει το ρυθμό αύξησης των πραγματικών μισθών κατά 3,16% ετησίως. Με άλλα λόγια η αύξηση των πραγματικών μισθών την περίοδο αυτή θα ήταν 21,56% αντί 18,40% αν δεν είχαμε αυτή τη ραγδαία αύξηση στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού την ίδια περίοδο.

Η επίδραση των ξένων εργατών στους μισθούς των ντόπιων εργαζομένων ήταν αντιστρόφως ανάλογη του μορφωτικού τους επιπέδου. Περισσότερο αρνητικά επηρεάστηκαν οι εργαζόμενοι με καθόλου εκπαίδευση, λιγότερο αρνητικά οι εργαζόμενοι με στοιχειώδη εκπαίδευση, οριακά οι εργαζόμενοι με μέση εκπαίδευση, θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτερη εκπαίδευση και περισσότερο θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση.

Από την αύξηση των ξένων εργατών φαίνεται ότι επηρεάστηκαν αρνητικά οι Κύπριοι εργαζόμενοι που δεν είχαν εξειδίκευση και των οποίων η εκπαίδευση δεν ξεπερνούσε τη μέση, κατηγορία στην οποία μπορεί να ανήκουν επαγγέλματα όπως πωλητές, διανομείς κλπ. Οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι με μέση εκπαίδευση οι οποίοι εξασκούν επαγγέλματα όπως υδραυλικός, ξυλουργός ή ηλεκτρολόγος φαίνεται να επωφελήθηκαν οριακά της αύξησης των ξένων εργατών, σε αντίθεση με τους ειδικευμένους εργαζομένους με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση, οι απολαβές των οποίων αυξήθηκαν σημαντικά, κυρίως αυτών με ανώτατη εκπαίδευση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

EXECUTIVE SUMMARY	VII
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΓΧΩΡΙΟΥΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ.....	2
2.1. Θεωρητικές Προβλέψεις.....	2
2.2. Εμπειρικές εκτιμήσεις της επίδρασης στους μισθούς.....	3
3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	5
3.1. Σύγκριση πορείας μισθών - ξένων εργατών.....	6
3.2. Σύγκριση πορείας μισθών κατά μορφωτικό επίπεδο	8
4. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	11
4.1. Σχέση προσωπικών χαρακτηριστικών με τις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα	12
4.2. Προσδιοριστικοί παράγοντες των πραγματικών απολαβών των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.....	14
4.3. Προσδιοριστικοί παράγοντες των πραγματικών απολαβών των εργαζομένων ιδιωτικού τομέα	17
4.4. Επίδραση ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα την περίοδο 1991-2003	20
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	24
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	28
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Π1: ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΩΝ.....	29

THE EFFECT OF IMMIGRATION ON THE WAGES OF CYPRIOT WORKERS

EXECUTIVE SUMMARY

The number of legal foreign workers was more than 47 thousand in 2004 as opposed to 15 thousand in 1995 and 8 thousand in 1991. It is estimated that another 20-30 thousand are working in Cyprus illegally. The percentage of legal foreign workers in Cyprus has reached 14.6% of the gainfully employed population. In the last eight years (1997-2004) the average annual growth rate of legal foreign workers was at 13,9%. Today it is estimated that legal and illegal foreign workers account for just above 20% of the working population.

The main purpose of this project is to identify with scientific methods and statistical data, using the data of Family Expenditure Surveys, whether the presence of foreign workers in Cyprus has affected and to which extent the wages of Cypriots workers.

According to our estimations, the increase in the number of foreign workers has affected marginally negatively the wages of Cypriot workers during the period 1991-2003. More specifically the increase in the number of foreign workers has decreased the real wages by 3.16% annually. In other words, the increase in real wages in this period would have been 21.56% instead of 18.40% if the rapid increase in the number of foreign workers during the same period had not occurred.

The impact of foreign workers on the wages of domestic workers has been negatively related with their educational level. Workers with no education have been affected most negatively, while workers with basic education less negatively: Workers with secondary education have been affected negatively only marginally. On the contrary, the wages of workers with college education have been affected positively and even more positively the wages of workers with university education.

Our analysis shows that workers with no skill and less than secondary education have been affected negatively from the increase of foreign workers. This category may includes occupations like salesclerks, delivery men/women etc. On the other hand, skilled-workers with secondary education who practice occupations like plumber, carpenter, electrician, etc. seem to have benefited marginally from the increase of foreign workers. Skilled-workers with college or university education have benefited a lot from the increase in the number of foreign workers, especially those with university education.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αριθμός των ξένων εργατών που βρίσκονταν νόμιμα στην Κύπρο το 2004 ξεπερνούσε τις 47 χιλιάδες και εκτιμάται ότι άλλες 20-30 χιλιάδες βρίσκονταν στην Κύπρο παράνομα. Το 1991 και το 1995 υπήρχαν μόνο 8 και 15 χιλιάδες αντίστοιχα νόμιμοι ξένοι εργάτες. Το ποσοστό των νόμιμων ξένων εργατών στο σύνολο του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού το 2004 έφτασε το 14,6%. Τα τελευταία οκτώ χρόνια (1997-2004) ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των νόμιμων εργατών ήταν 13,9%. Σήμερα το ποσοστό των ξένων εργατών (νόμιμων και παράνομων) στο εργατικό δυναμικό υπολογίζεται να έχει ξεπεράσει το 20%.

Η κάθοδος ξένων εργατών στην Κύπρο παρέχει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα εξασφάλισης χαμηλόμισθης εργασίας. Παράλληλα, όμως, ακούγονται συχνά από Κύπριους εργάτες παράπονα ότι η χρήση φτηνής ξένης εργασίας έχει αρνητικές επιπτώσεις στη δική τους απασχόληση και στους μισθούς. Στο παρόν δοκίμιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας έρευνας η οποία στόχευε στη διερεύνηση με επιστημονικές μεθόδους και τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία αυτού του ενδεχομένου, κατά πόσον δηλαδή η παρουσία ξένων εργατών στην Κύπρο έχει επηρεάσει τους μισθούς των Κυπρίων εργαζομένων και σε ποιο βαθμό. Στα πλαίσια της έρευνας εξετάστηκε τόσο η επίδραση στο μέσο μισθό όσο και οι επιπτώσεις σε διάφορες κατηγορίες εργαζομένων ανάλογα με τα προσόντα, τον τομέα απασχόλησης, το μορφωτικό επίπεδο και το βαθμό εξειδίκευσής τους. Πόσο μεγαλύτερη είναι η επίδραση στους τομείς της μεταποίησης, κατασκευών, γεωργίας και τουρισμού από άλλους τομείς; Πόσο έχουν επηρεαστεί οι εργαζόμενοι σε χειρωνακτικά και άλλα επαγγέλματα που συνδέονται με ανειδίκευτη εργασία σε σύγκριση με εργαζομένους σε άλλα επαγγέλματα; Πόσο έχουν επηρεαστεί οι διάφορες κατηγορίες εργαζομένων ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο;

Οι τεκμηριωμένες απαντήσεις σε αυτά τα καίρια ερωτήματα είναι απαραίτητες για το σχεδιασμό μιας σωστής πολιτικής μετανάστευσης. Παρόλο που το ποσοστό των ξένων εργατών στο εργατικό δυναμικό στην Κύπρο είναι από τα μεγαλύτερα στον κόσμο, εντούτοις δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμία εμπειριστατωμένη μελέτη για τις οικονομικές επιπτώσεις του φαινομένου. Η μόνη μελέτη της οποίας ένα μέρος αναλύει τις επιδράσεις των ξένων εργατών είναι αυτή των Πασιαρδή, Χριστοφίδη και Νεάρχου (2001), η οποία ασχολείται κυρίως με την ανάλυση στοιχείων από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 1996-97. Η μελέτη αυτή εξέτασε τις επιδράσεις α) των ξένων εργατών στους μισθούς και στην απασχόληση και β) των ξένων οικιακών βοηθών στην απασχόληση των γυναικών. Σημειώνεται ότι αυτή η μελέτη

αφορούσε στοιχεία του 1995 όταν οι ξένοι εργάτες αριθμούσαν μόνο περίπου 15 χιλιάδες.

Το υπόλοιπο του δοκιμίου έχει ως εξής. Στην ενότητα 2 παρουσιάζονται οι προβλέψεις της οικονομικής θεωρίας για τις επιδράσεις των ξένων εργατών στις αμοιβές των εγχώριων συντελεστών παραγωγής κάτω από διάφορες συνθήκες. Παρατίθενται επίσης τα ευρήματα των εμπειρικών μελετών που έχουν γίνει σε διάφορες χώρες. Στην ενότητα 3 περιγράφεται με στατιστικά στοιχεία η διαχρονική εξέλιξη των απολαβών στην Κύπρο, τόσο συνολικά όσο και κατά κατηγορία μορφωτικού επιπέδου και τομέα απασχόλησης, καθώς και του ποσοστού των ξένων εργατών κατά κλάδο απασχόλησης. Στην ενότητα 4 παρατίθενται τα αποτελέσματα από την εκτίμηση μέσω οικονομετρικών υποδειγμάτων της επίδρασης των ξένων εργατών στις πραγματικές μέσες απολαβές των εργαζομένων καθώς και στις διάφορες υποκατηγορίες εργαζομένων αναλόγως προσόντων, μορφωτικού επιπέδου και κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Τέλος, στην ενότητα 5 συνοψίζονται τα βασικά ευρήματα και γίνεται μια αξιολόγηση της σημασίας τους όσον αφορά στο σχεδιασμό πολιτικής για τους ξένους εργάτες.

2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΓΧΩΡΙΟΥΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

2.1. Θεωρητικές Προβλέψεις

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων εργατών έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολλών θεωρητικών αναλύσεων. Οι διάφορες μελέτες επεξεργάζονται πληθώρα διαφορετικών σεναρίων και καταλήγουν σε προβλέψεις που ποικίλουν ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν τη φύση και το μέγεθος των επιπτώσεων της μετανάστευσης είναι το κατά πόσο η οικονομία της χώρας η οποία δέχεται τη μετανάστευση είναι κλειστή η ανοικτή στο διεθνές εμπόριο και ο βαθμός υποκατάστασης ανάμεσα στους ξένους και ντόπιους εργάτες.

Σε ένα μοντέλο ανοικτής οικονομίας, το Heckscher-Olin, το ελεύθερο εμπόριο που εξισώνει τις τιμές των αγαθών, εξισώνει και τις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής και άρα δεν υπάρχει ανάγκη μετανάστευσης εάν δεν υπάρχουν εμπόδια στο εμπόριο, εάν οι τεχνολογίες είναι οι ίδιες, εάν δεν υπάρχουν μη εμπορεύσιμα αγαθά και κόστος μεταφοράς. Στην πραγματικότητα όμως σχεδόν όλα αυτά υπάρχουν και το εμπόριο δεν εξισώνει τις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής, αλλά τείνει απλώς να μειώσει τη διαφορά τους. Η μετανάστευση από τις φτωχές στις πλούσιες χώρες σύμφωνα με

το μοντέλο αυτό εξηγείται -μεταξύ άλλων- από το γεγονός ότι οι πλούσιες χώρες επιβάλλουν δασμούς στα αγαθά τα οποία χρησιμοποιούν εντατικά την ανειδίκευτη εργασία σε μια προσπάθεια να αυξηθούν οι μισθοί των ντόπιων ανειδίκευτων εργατών πάνω από το διεθνές επίπεδο. Αν η διακίνηση εργατικού δυναμικού δεν παρεμποδίζεται, τότε η μετανάστευση θα συνεχιστεί μέχρις ότου ο μισθός στις χώρες εισδοχής εξισωθεί με τα διεθνή επίπεδα. Αντίθετα, αν η μετανάστευση παρεμποδίζεται λόγω περιορισμών στην ελεύθερη διακίνηση εργατικού δυναμικού, κάτι που συμβαίνει και στην πραγματικότητα, τότε ο μισθός στις χώρες εισδοχής θα παραμένει πάνω από το διεθνές επίπεδο για κάποιο διάστημα.

Εάν η χώρα που δέχεται τη μετανάστευση είναι μεγάλη, τότε η είσοδος των μεταναστών θα οδηγήσει στην αύξηση της συνολικής παραγωγής των αγαθών που χρησιμοποιούν εντατικά την εργασία και αυτό με τη σειρά του θα οδηγήσει στη μείωση των διεθνών τιμών για τα αγαθά αυτά. Κάτι τέτοιο θα μειώσει τους μισθούς ακόμη και κάτω από συνθήκες όπου οι αμοιβές των παραγωγικών συντελεστών θα παρέμεναν οι ίδιες σε μια μικρή χώρα. Η Κύπρος θεωρείται μια μικρή και ανοιχτή οικονομία με σχεδόν πλήρως ελεύθερο εμπόριο. Υπάρχει αρκετή εισροή ξένων εργατών αλλά όχι απολύτως ελεύθερη κινητικότητα.

Σε πιο γενικευμένα υποδείγματα, η θεωρητική ανάλυση καταδεικνύει ότι οι επιδράσεις της μετανάστευσης στους μισθούς θα διαφέρουν ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες στη χώρα υποδοχής των μεταναστών, αφού εκτός από τις διαφορές στις δεξιότητες και στο επίπεδο μόρφωσης, οι επιδράσεις αυτές εξαρτώνται και από άλλους παράγοντες όπως τον όγκο των μεταναστών, τα διαφορετικά μεταναστευτικά κύματα καθώς και από τα προσωπικά χαρακτηριστικά των μεταναστών όπως π.χ το φύλο, την ηλικία, τη χώρα προέλευσης, το αν είναι παράνομοι ή νόμιμοι κ.τ.λ. Επιπλέον, οι επιπτώσεις είναι πιθανό να διαφέρουν μέσα στον χρόνο κατά τη διάρκεια του οποίου οι μετανάστες αποκτούν νέες δεξιότητες και εμπειρίες στην εγχώρια αγορά εργασίας. Με την αλλαγή του σχετικού μισθού, οι αποφάσεις που αφορούν την επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο από τους ντόπιους είναι πιθανό να προσαρμοστούν ανάλογα.

2.2. Εμπειρικές εκτιμήσεις της επίδρασης στους μισθούς

Αρκετοί είναι οι οικονομικοί αναλυτές που προσπάθησαν να εκτιμήσουν εμπειρικά τις επιδράσεις στους μισθούς των ντόπιων εργατών λόγω της μετανάστευσης. Κάποιοι από τις ενδιαφέρουσες εμπειρικές μελέτες της διεθνούς βιβλιογραφίας παρουσιάζονται στη συνέχεια και αφορούν εκτιμήσεις των επιδράσεων της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων εργατών στις Η.Π.Α.

Οι εμπειρικές αναλύσεις που εξετάζουν την επίδραση της μετανάστευσης στους μισθούς γενικά επιβεβαιώνουν τις προβλέψεις της θεωρίας, αν και το μέγεθος της επίδρασης που εκτιμούν είναι μικρό. Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες υποδεικνύουν ότι η μετανάστευση κατά μέσο όρο έχει μικρές αρνητικές επιδράσεις στο επίπεδο των μισθών των ντόπιων εργατών. Για τις Η.Π.Α οι Friedberg και Hunt (1995) αναφέρουν ότι μια αύξηση της μετανάστευσης κατά 10% - σαν ποσοστό των μεταναστών στον πληθυσμό - μειώνει τους μισθούς των ντόπιων εργατών κατά 1%. Όταν όμως η εγχώρια προσφορά εργασίας διαχωριστεί αναλόγως του επιπέδου των δεξιοτήτων (Jaeger, 1996), η μετανάστευση όπως υπολογίστηκε είχε μεγαλύτερες αρνητικές επιδράσεις στους μισθούς των ανειδίκευτων εργατών και θετικές επιδράσεις στους μισθούς των ειδικευμένων εργατών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Παρομοίως, στην Ευρώπη μια μελέτη για τους εργάτες στη Γερμανία έχει δείξει ότι η μετανάστευση μείωσε τους μισθούς των εργατών σε χειρωνακτικές εργασίες και αύξησε τους μισθούς των εργατών στις γραφειακές εργασίες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 (De New and Zimmerman, 1994). Στην περίπτωση της Γαλλίας, ο Garson (1987) έδειξε ότι η μετανάστευση είχε πολύ μικρή επίδραση στους μισθούς των ντόπιων εργατών.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, το επίπεδο των μισθών και της απασχόλησης των ανειδίκευτων εργατών στις Η.Π.Α είχε μειωθεί σε σχέση με το αντίστοιχο επίπεδο μισθών και απασχόλησης των ειδικευμένων εργατών. Οι Borjas, Freeman και Katz (1991) θέλησαν να εξετάσουν τη συνεισφορά της συνεχιζόμενης εισροής ανειδίκευτων εργατών καθώς και τη συνεισφορά της αύξησης των εισαγωγών στις πιο πάνω τάξεις. Η εμπειρική ανάλυση κατέδειξε ότι τόσο το εμπόριο όσο και η μετανάστευση μείωσαν κατά 10% περίπου τον μέσο εβδομαδιαίο μισθό των ατόμων που δεν είχαν απολυτήριο λυκείου την περίοδο 1980-1988. Αυτό αποτελούσε το 30% με 50% της συνολικής παρατηρηθείσας μείωσης των απολαβών την περίοδο αυτή. Επιπρόσθετα, η αύξηση κατά 11% στις απολαβές των ατόμων που ήταν απόφοιτοι κολεγίου σε σχέση με τις απολαβές των ατόμων που ήταν απόφοιτοι λυκείου από το 1980 μέχρι το 1985 οφειλόταν κατά 15% με 25% στην τεράστια αύξηση που παρουσίασε το εμπορικό έλλειμμα αυτής της περιόδου.

Οι ίδιοι οικονομικοί αναλυτές το 1996 σύγκριναν δύο εμπειρικές μεθόδους για να αναλύσουν τις επιδράσεις της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας των Η.Π.Α κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Αυτές ήταν η "ανάλυση κατά περιοχή" και η "ανάλυση παραγοντικών αναλογιών". Η ανάλυση κατά περιοχή συγκρίνει το επίπεδο ή την αλλαγή στη μετανάστευση κατά περιοχή με το επίπεδο ή την αλλαγή στα εισοδήματα των ντόπιων εργατών. Η ανάλυση παραγοντικών αναλογιών μεταχειρίζεται τους μετανάστες σαν πηγή αύξησης της συνολικής προσφοράς των

εργατών ίδιων δεξιοτήτων. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα των αναλύσεων αυτών, η επίδραση της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας των Η.Π.Α εξαρτάται από τη μέθοδο εμπειρικής ανάλυσης που χρησιμοποιείται κάθε φορά. Η μέθοδος της ανάλυσης κατά περιοχή δίνει ασταθή αποτελέσματα, θέτοντας έτσι υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα των υπολογισμών αυτών. Από την άλλη, η μέθοδος της ανάλυσης παραγοντικών αναλογιών δείχνει ότι οι επιδράσεις από τη μετανάστευση είναι αρνητικές και αυξάνονται καθώς αυξάνεται το μέγεθος της υπό εξέταση περιοχής. Ακόμη, ενώ η μετανάστευση αποτέλεσε ένα κάπως σημαντικό παράγοντα μείωσης του μισθού για τα άτομα που δεν είχαν απολυτήριο λυκείου, τόσο αυτή όσο και το εμπόριο φαίνεται να ευθύνονται σε λιγότερο βαθμό για τη μείωση του μισθού των εργατών που είχαν απολυτήριο λυκείου.

Ο Borjas (2003) εισήγαγε μια νέα προσέγγιση για την εκτίμηση των επιδράσεων της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας των Η.Π.Α. Κάτω από την υπόθεση ότι οι εργάτες με το ίδιο επίπεδο μόρφωσης αλλά με διαφορετικό επίπεδο εμπειρίας συμμετέχουν στην εγχώρια αγορά εργασίας και δεν αποτελούν τέλεια υποκατάστατα, έδειξε ότι η μετανάστευση θα μειώσει τον μισθό των ανταγωνιστών εργατών. Συγκεκριμένα, μια αύξηση στην προσφορά εργασίας κατά 10% θα μειώσει τους μισθούς κατά 3% με 4%.

Τέλος, στην εγχώρια βιβλιογραφία οι Πασιαρδής, Χριστοφίδης και Νεάρχου (2001) έδειξαν ότι η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών είχε κάποια αρνητική επίδραση στην αύξηση των απολαβών μεταξύ 1991/92 και 1996/97. Για παράδειγμα, στον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων είχαν εκτιμήσει ότι οι εβδομαδιαίες απολαβές το 1996/97 ήταν κατά ΛΚ15,3 πιο χαμηλές από το επίπεδο στο οποίο θα ήταν αν δεν υπήρχε η αύξηση των ξένων εργατών που παρατηρήθηκε μεταξύ του 1996/97. Στους υπόλοιπους κλάδους η συγκράτηση της αύξησης των απολαβών λόγω των ξένων εργατών την ίδια χρονική περίοδο είχε εκτιμηθεί από ΛΚ10 μέχρι ΛΚ14,40. Όμως τα αποτελέσματα αυτά δεν ήταν στατιστικά ισχυρά και έτσι είχαν ερμηνευτεί με επιφυλάξεις.

3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Στην ενότητα αυτή περιγράφεται με στατιστικά στοιχεία η διαχρονική εξέλιξη των απολαβών συνολικά αλλά και κατά κατηγορία μορφωτικού επιπέδου, κλάδου απασχόλησης καθώς και του ποσοστού των ξένων εργατών κατά κλάδο απασχόλησης, σαν μια πρώτη προσέγγιση των πιο πάνω ερωτημάτων. Τα πρωτογενή στοιχεία προέρχονται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών οι οποίες έχουν διεξαχθεί από το Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών το 1990/1, το 1996/7

και το 2002/3. Η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 1990/1 περιλαμβάνει 2.708 νοικοκυριά, αριθμός που αντιστοιχεί στο 1,6% του συνολικού πληθυσμού. Η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 1996/7 βασίστηκε σε τυχαίο δείγμα και κάλυψε νοικοκυριά σε αστικές και αγροτικές περιοχές της ελεύθερης Κύπρου. Συνολικά ερωτήθηκαν 2.644 νοικοκυριά που αντιστοιχούν στο 1,3% του συνολικού πληθυσμού των νοικοκυριών. Τέλος η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 2002/3 περιλαμβάνει 2.990 νοικοκυριά, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 1,25% του συνολικού πληθυσμού.

Η ενοποιημένη βάση δεδομένων αποτελείται από πέντε ξεχωριστές βάσεις δεδομένων ανάλογα με το είδος των μεταβλητών που περιέχονται στην καθεμία. Για την ανάλυση που ακολουθεί έχουν χρησιμοποιηθεί δυο βάσεις δεδομένων. Η μια βάση δεδομένων με την ονομασία ALLPERSONS περιλαμβάνει μια σειρά από μεταβλητές σχετικές με τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων στα νοικοκυριά. Συνολικά περιλαμβάνονται 27.107 άτομα με 130 μεταβλητές (9.062 άτομα στην Έρευνα του 1990/1, 8.637 το 1996/7 και 9.408 το 2002/3). Η άλλη βάση δεδομένων που έχουμε χρησιμοποιήσει ονομάζεται ALLINCOME, περιέχει πληροφορίες σε προσωπικό επίπεδο αναφορικά με το εισόδημα των ατόμων από την εργασία και από άλλες πηγές εισοδήματος όπως επιδόματα. Στη βάση αυτή υπάρχουν 225 μεταβλητές και 23065 παρατηρήσεις.

3.1. Σύγκριση πορείας μισθών - ξένων εργατών

Στην υποενότητα αυτή παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία που περιγράφουν την πορεία των πραγματικών απολαβών και του ποσοστού απασχόλησης ξένων εργατών στους διάφορους τομείς της κυπριακής οικονομίας τα τελευταία χρόνια.

Ο Πίνακας 1 συγκρίνει τις μηνιαίες πραγματικές απολαβές στους διάφορους τομείς της οικονομίας. Παρατηρούμε ότι τις πιο χαμηλές απολαβές έχουν οι γυναίκες που εργάζονται στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας και τις πιο ψηλές οι άντρες που εργάζονται στον τομέα των υπηρεσιών (χρηματοπιστωτικές, κτηματομεσιτικές, ασφαλιστικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες). Βέβαια, οι διαφορές στις απολαβές μπορεί να αντανakλούν διαφορές στις δεξιότητες, προσόντα, συνθήκες απασχόλησης και πιθανώς στο ποσοστό των ξένων εργατών που απασχολείται σε κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, ένα θέμα το οποίο θα αναλύσουμε στην επόμενη ενότητα της μελέτης.

Πίνακας 1: Μέσες μηνιαίες απολαβές κατά τομέα (1993-03)^α

Έτος	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας				Τριτογενής τομέας			
			Μεταποίηση		Κατασκευές		Τουρισμός ^β		Άλλες Υπηρεσίες ^γ	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
1993	790	435	846	480	1032	539	785	580	987	649
1994	746	431	843	498	1048	563	803	605	979	673
1995	776	463	877	508	1053	576	800	609	1020	706
1996	726	439	895	522	947	617	798	609	1079	765
1997	724	454	900	522	1046	624	808	632	1125	806
1998	693	477	877	509	1192	811	786	613	1155	830
1999	665	475	896	539	1184	860	801	613	1188	857
2000	805	514	879	525	1136	635	805	631	1199	847
2001	821	507	877	534	1165	650	844	645	1262	914
2002	691	455	911	543	1166	722	787	590	1286	926
2003	699	450	912	555	1219	721	803	570	1338	972

Πηγή: Στατιστικές Εργασίες 1993-2003, Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών.

α. Μισθωτοί μόνο, άνω των 18, σε ΛΚ και τιμές 1997.

β. Αναφέρεται στα Εστιατόρια και Ξενοδοχεία.

γ. Χρηματοπιστωτικές, κτηματομεσιτικές, ασφαλιστικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται στοιχεία για τον αριθμό των ξένων εργατών στην Κύπρο την περίοδο 1991-03. Όπως φαίνεται, το ποσοστό των ξένων στο σύνολο των εργαζομένων στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της περιόδου 1991-03 παρουσιάζει αυξητική τάση για όλους τους τομείς της οικονομίας. Ιδιαίτερα μεγάλη είναι όμως η αύξηση σε τομείς όπου δεν απαιτούνται υψηλά προσόντα, όπως η απασχόληση σε ιδιωτικά νοικοκυριά (οικιακές βοηθοί) και τουριστικές υπηρεσίες. Το ποσοστό των ξένων στο σύνολο των εργαζομένων ως οικιακοί βοηθοί όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 2 παρουσίασε δραματική αύξηση την τελευταία δεκαετία με αποκορύφωμα το 2000 όπου είχε φτάσει το 100%, από το 60,1% που ήταν το 1991. Ο κλάδος των ξενοδοχείων-εστιατορίων παρουσιάζει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό ξένων στο σύνολο των εργαζομένων φτάνοντας για το 2003 στο 24,2%. Το χαμηλότερο ποσοστό ξένων στο σύνολο των εργαζομένων την περίοδο 1991-2003 είχε ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης και παροχής ηλεκτρισμού και νερού.

Πίνακας 2: Αριθμός και Ποσοστό νομίμων ξένων εργατών κατά κλάδο

Κλάδος	1991		1996		2000		2002		2003	
		%		%		%		%		%
Πρωτογενής τομέας	720	2,2	1508	5,1	2130	8,3	3050	12,2	3560	14,4
Μεταποίηση	1181	2,5	2084	4,9	2220	6,0	2842	8,2	3413	10,0
Κατασκευές	579	2,4	1334	4,9	1516	5,8	2506	8,6	3458	11,0
Εμπόριο	925	2,5	1827	3,6	3735	6,9	3721	6,6	4401	7,8
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	1652	7,0	2799	9,5	4395	13,3	6982	21,8	7720	24,2
Μεταφορές-Επικοινωνίες	317	2,2	503	2,7	1204	5,6	1358	6,2	1388	6,4
Χρηματοοικονομικοί κλάδοι	483	2,8	801	3,1	1688	5,4	2064	6,5	2198	6,7
Δημόσια διοίκηση	8	0,0	27	0,1	55	0,2	57	0,2	62	0,2
Εκπαίδευση-Υγεία	542	1,6	1190	3,2	1718	4,1	1960	4,3	2217	4,9
Νοικοκυριά	1490	60,1	4648	93,0	7737	100	10581	99,8	12236	99,5
Σύνολο	7897		16721	5,9	26398	8,7	35121	11,3	40653	12,9

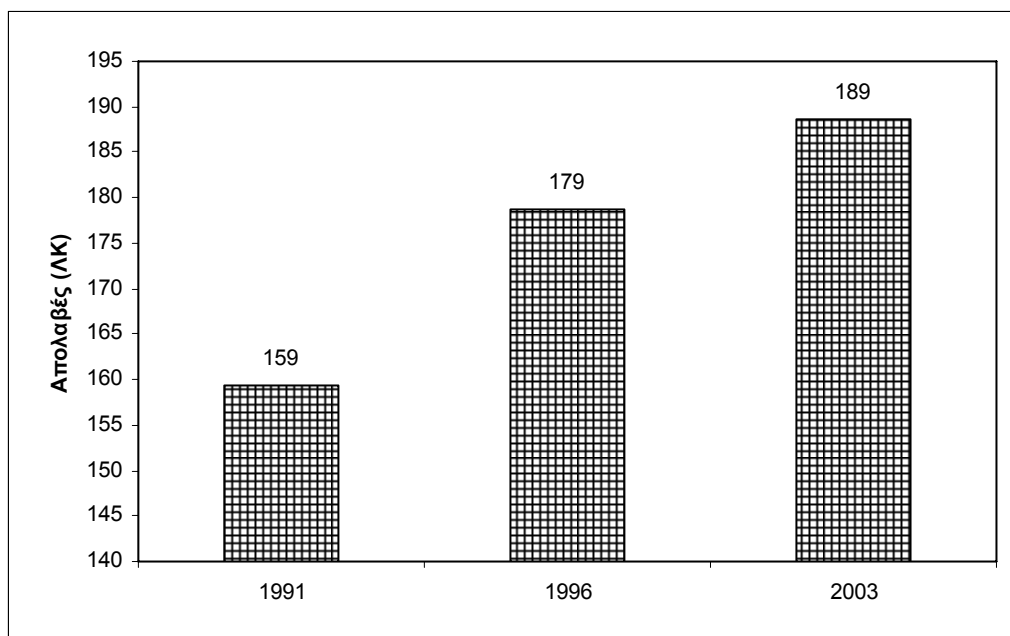
Πηγή: Εργατικές Στατιστικές 2001-2004, Στατιστική Υπηρεσία. Τα στοιχεία για το 1991 αφορούν εκτιμήσεις των Πασιαρδή κ.ά. (2001).

3.2. Σύγκριση πορείας μισθών κατά μορφωτικό επίπεδο

Βάσει των στοιχείων από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών γίνεται σύγκριση της πορείας των πραγματικών απολαβών συνολικά αλλά και για κάθε κατηγορία μορφωτικού επιπέδου για τα έτη 1991, 1996 και 2003. Η σύγκριση καθοδηγείται από την οικονομική θεωρία σύμφωνα με την οποία όταν οι ντόπιοι και ξένοι εργάτες διαφέρουν ως προς τα προσόντα που διαθέτουν (στην περίπτωση της Κύπρου οι ξένοι εργάτες είναι κυρίως ανειδίκευτοι) τότε οι επιδράσεις που προκαλούνται από τη μετανάστευση καθορίζονται με βάση τη σχέση η οποία χαρακτηρίζει αυτά τα προσόντα. Στην περίπτωση αυτή θεωρούμε ότι το επίπεδο μόρφωσης του ατόμου αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό τα προσόντα που διαθέτει.

Το Διάγραμμα 1 δείχνει τις πραγματικές μέσες εβδομαδιαίες απολαβές για το σύνολο των υπαλλήλων - ιδιωτικού και δημόσιου τομέα - τα έτη 1991, 1996 και 2003. Οι μέσες εβδομαδιαίες απολαβές παρουσίασαν αύξηση μεταξύ των τριών ετών η οποία κυμάνθηκε περίπου στο 13% μεταξύ 1991-1996 και περίπου στο 6% μεταξύ 1996-2003. Σε απόλυτους αριθμούς και σε τιμές του 2003 οι μέσες εβδομαδιαίες απολαβές το 1991 ήταν περίπου ΛΚ159 σε σχέση με ΛΚ179 και ΛΚ189 που ήταν το 1996 και 2003 αντίστοιχα.

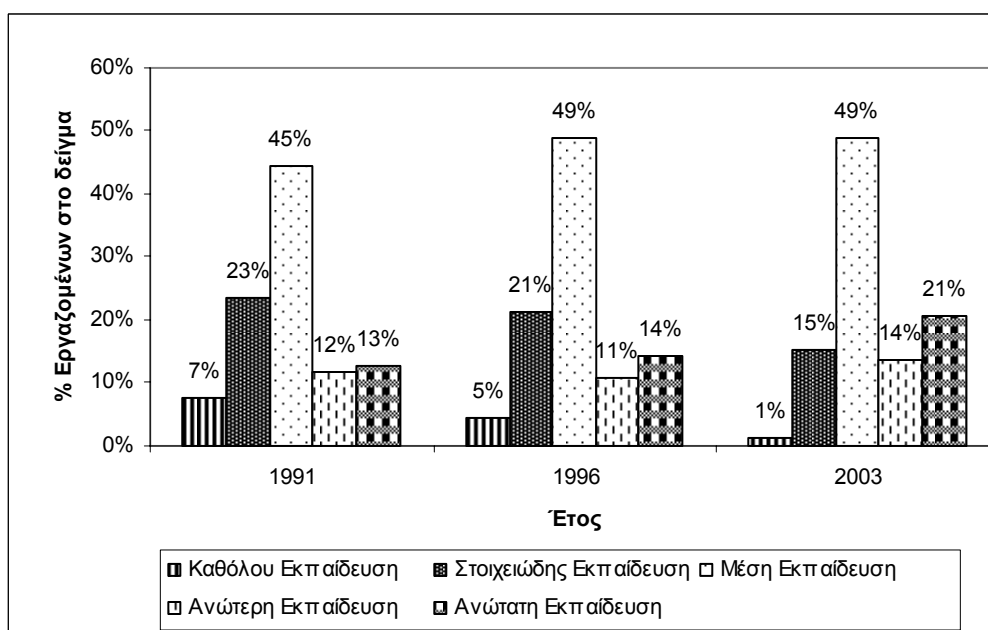
Διάγραμμα 1: Μέσες εβδομαδιαίες απολαβές σε τιμές 2003 (1991, 1996 και 2003)

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97, 2002/03.

Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών, το Διάγραμμα 2 δείχνει το ποσοστό των εργαζομένων κατά μορφωτικό επίπεδο τα έτη 1991 (συνολικά 2430 εργαζόμενοι στο δείγμα), 1996 (συνολικά 2563 εργαζόμενοι στο δείγμα), 2003 (συνολικά 2979 εργαζόμενοι στο δείγμα).

Διάγραμμα 2: Ποσοστό εργαζομένων κατά μορφωτικό επίπεδο

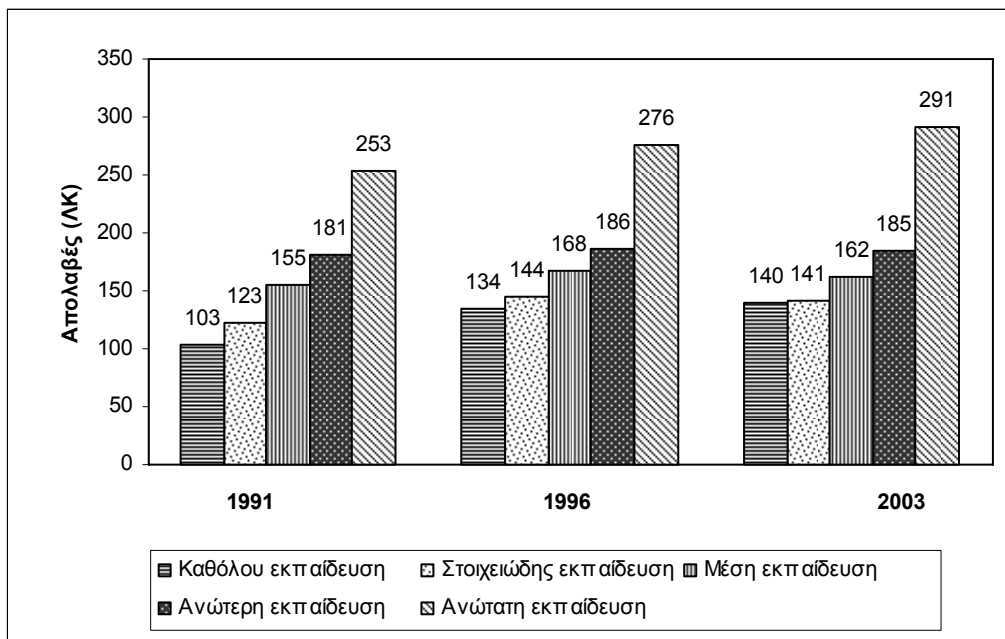
Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97, 2002/03

Από τα στοιχεία αυτά διαφαίνεται μια σταδιακή μείωση των εργαζομένων με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση ως ποσοστό στο δείγμα. Σημαντικότερη είναι η μείωση που παρατηρείται στο ποσοστό των εργαζομένων με καθόλου εκπαίδευση (από 7% που ήταν το 1991 σε 1% το 2003). Το ποσοστό των εργαζομένων με μέση εκπαίδευση παρουσιάζει ελάχιστη αύξηση από το 1991 στο 1996 ενώ το 2003 παραμένει σταθερό. Τέλος, παρατηρούμε σταδιακή αύξηση στο ποσοστό των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση, αφού από 13% που ήταν το 1991, το ποσοστό αυτό φτάνει το 2003 στο 21% του συνόλου των εργαζομένων του δείγματος.

Τα πιο πάνω ποσοστά είναι ενδεικτικά των αλλαγών στη δομή της ντόπιας προσφοράς εργασίας που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στην Κύπρο αντανακλώντας την αύξηση των ατόμων που επιλέγουν να ακολουθήσουν σπουδές σε τριτοβάθμια εκπαίδευση και αποκτούν ακαδημαϊκά και επαγγελματικά προσόντα. Οι διαρθρωτικές αλλαγές στη δομή της αγοράς εργασίας έχουν δημιουργήσει αυξημένη προσφορά για επαγγέλματα στα οποία απαιτούνται υψηλά προσόντα και μειωμένη προσφορά σε επαγγέλματα που δεν απαιτούν υψηλά προσόντα.

Στο Διάγραμμα 3 φαίνεται η εξέλιξη των πραγματικών μέσων εβδομαδιαίων απολαβών των υπαλλήλων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα κατά μορφωτικό επίπεδο τα έτη 1991, 1996 και 2003. Οι απολαβές φαίνεται να παρουσιάζουν αύξηση από το 1991 στο 1996 σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης των εργαζομένων, ενώ το 2003 δεν διαφοροποιούνται σημαντικά σε σχέση με το 1996. Εξαίρεση αποτελούν οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση, οι απολαβές των οποίων αυξάνονται από ΛΚ276 το 1996 σε ΛΚ291 το 2003.

Διάγραμμα 3: Μέσες εβδομαδιαίες απολαβές σε τιμές 2003 κατά μορφωτικό επίπεδο τα έτη 1991, 1996 και 2003

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97, 2002/03.

Για να εξαχθούν συμπεράσματα για το αν και πώς οι ξένοι εργάτες επηρέασαν το ύψος των απολαβών στην Κύπρο τόσο για το σύνολο των εργαζομένων όσο και για τις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο ή τον τομέα που απασχολούνται, δεν αρκούν οι απλές συγκρίσεις που παρουσιάστηκαν στα πιο πάνω Διαγράμματα. Χρειάζεται η εφαρμογή οικονομετρικών μεθόδων όπου να λαμβάνονται υπόψη όλοι οι παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος των απολαβών (όπως είναι π.χ. η ηλικία του εργαζομένου, ο ρυθμός ανάπτυξης του τομέα στον οποίο το άτομο εργάζεται, η εξειδίκευση του εργαζομένου, το φύλο).

Η επίδραση των ξένων εργατών στο επίπεδο των μισθών εξετάζεται στην επόμενη ενότητα της μελέτης. Αυτό γίνεται χρησιμοποιώντας τόσο τη διαχρονική αλλαγή του ποσοστού των ξένων εργατών στο σύνολο των απασχολούμενων, όσο και τις διαφορές σε αυτό το ποσοστό μεταξύ των τομέων της οικονομίας για να εκτιμήσουμε (με οικονομετρικές μεθόδους) αν και πόσο έχουν επηρεαστεί οι μισθοί λόγω των ξένων εργατών.

4. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η επίδραση των ξένων εργατών και άλλων παραγόντων (επίπεδο μόρφωσης, ηλικία, τομέας απασχόλησης, επάγγελμα, φύλο, εξειδίκευση κλπ) στις απολαβές έχει εκτιμηθεί με οικονομετρικές μεθόδους που περιγράφονται στο Παράρτημα Π1. Για την

εκτίμηση των υποδειγμάτων χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97 και 2002/03).

Αρχικά (βλ. κεφ. 4.1) παρουσιάζονται οι επιδράσεις των προσωπικών χαρακτηριστικών των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα στις πραγματικές απολαβές την περίοδο 1991-2003, όπως έχουν εκτιμηθεί από το υπόδειγμα 1(α) (βλ. Παράρτημα Π1). Στη συνέχεια (κεφ. 4.2) αναφέρεται η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές του συνόλου των εργαζομένων (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) όπως εκτιμήθηκε από το υπόδειγμα 1(α). Χρησιμοποιώντας αυτό το υπόδειγμα ως σημείο εκκίνησης, παρουσιάζονται τρεις παραλλαγές του (υποδείγματα 2, 3 και 4(α)) οι οποίες αφορούν την προσθήκη επιπλέον μεταβλητών για μεγαλύτερη ανάλυση της επίδρασης των ξένων εργατών στις απολαβές (π.χ. ποιες κατηγορίες εργαζομένων ανάλογα με τα προσόντα τους επηρέασε περισσότερο η απασχόληση ξένων εργατών και πως). Έπειτα (βλ. κεφ. 4.3) αναφέρονται τα αποτελέσματα από την επανεκτίμηση των υποδειγμάτων 1(α) και 4(α) (υποδείγματα 1(β) και 4(β) αντίστοιχα), αυτή τη φορά μόνο για τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα και από την εκτίμηση της επίδρασης των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας (υπόδειγμα 5).

Τέλος, στο κεφ. 4.4 παρουσιάζεται η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών μεταξύ του 1991 και του 2003. Με βάση την αύξηση αυτή και τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει από την εκτίμηση των υποδειγμάτων 1(α), 2, 3 και 4(α), παρουσιάζεται η επίδραση που είχε κατά μέσο όρο, κατά την περίοδο 1991-2003, η απασχόληση των ξένων εργατών στις πραγματικές μέσες εβδομαδιαίες απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) τόσο στο σύνολο τους όσο και στις διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τα προσόντα που διαθέτουν.

4.1. Σχέση προσωπικών χαρακτηριστικών με τις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα

Οι επιδράσεις των διαφόρων χαρακτηριστικών του εργαζομένου στις εβδομαδιαίες πραγματικές απολαβές του μεταξύ 1991, 1996 και 2003, όπως έχουν εκτιμηθεί στα πλαίσια του οικονομετρικού υποδείγματος 1(α), παρουσιάζονται στον Πίνακα 3 (και στο Παράρτημα Π1 στον Πίνακα ΠΑ1). Η σχέση αυτή -δηλαδή των απολαβών με τα προσωπικά χαρακτηριστικά του εργαζομένου- θεωρούμε ότι είναι η ίδια για τις τρεις περιόδους με εξαίρεση τον τομέα εργασίας του ατόμου, ιδιωτικό ή δημόσιο.

Ο Πίνακας 3 δείχνει τη μεταβολή στις πραγματικές απολαβές με τη διαφοροποίηση ενός χαρακτηριστικού ως προς κάποιο άτομο που εκλαμβάνεται ως βάση για τη

μέτρηση της επίδρασης των χαρακτηριστικών. Σε αυτή την περίπτωση το άτομο αυτό είναι γυναίκα, κάτω των 30 ετών, χωρίς μόρφωση, άγαμη, και διαμένει σε αγροτική περιοχή. Στην περίπτωση όπου γίνεται διαχωρισμός στις απολαβές των ατόμων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, το άτομο που εκλαμβάνεται ως βάση είτε εργαζόταν στον ιδιωτικό τομέα το 1991 είτε στον ιδιωτικό τομέα το 1996 ή το 2003.

Όσον αφορά την ηλικία, φαίνεται ότι τα άτομα στην κατηγορία 31-40 ετών έχουν κατά ΛΚ35,5 υψηλότερες απολαβές από άτομα μέχρι 30 ετών. Επίσης, οι απολαβές ατόμων στις κατηγορίες 41-50 και 61-60 ετών είναι κατά ΛΚ69,75 και ΛΚ98,28 αντίστοιχα υψηλότερες από τις απολαβές ατόμων μέχρι 30 ετών. Μετά την ηλικία των 60 ετών οι απολαβές παρουσιάζουν πτώση, σε επίπεδο που φτάνει τις ΛΚ54,30.

Πίνακας 3: Επίδραση προσωπικών χαρακτηριστικών στις εβδομαδιαίες απολαβές (ΛΚ, σε τιμές 2003)

Χαρακτηριστικό	Επίδραση
Ηλικία 30-40 ετών	35,52
Ηλικία 40-50 ετών	69,75
Ηλικία 50-60 ετών	98,28
Ηλικία άνω των 60 ετών	54,30
Στοιχειώδης εκπαίδευση	26,02
Μέση εκπαίδευση	75,93
Ανώτερη εκπαίδευση	105,42
Ανώτατη εκπαίδευση	174,98
Άντρας	57,66
Δημόσιο τομέα το 1996 ή το 2003	34,41
Δημόσιο τομέα το 1991	-9,32
Παντρεμένος	25,87
Αστική Περιοχή	7,99

Πηγή: Εκτιμήσεις των συγγραφέων βασισμένες στα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97, 2002/03.

Το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο επίσης συνδέεται με υψηλότερες απολαβές. Συγκεκριμένα η διαφορά στις πραγματικές απολαβές για κάποιο άτομο με στοιχειώδη μόρφωση σε σχέση με κάποιο άτομο χωρίς μόρφωση είναι ΛΚ26,02. Η διαφορά αυτή σχεδόν τριπλασιάζεται σε ΛΚ75,93 για τα άτομα που έχουν συμπληρώσει τη μέση εκπαίδευση, ενώ τα άτομα που έχουν συμπληρώσει ανώτατη (πανεπιστημιακή) εκπαίδευση έχουν απολαβές κατά ΛΚ174,98 μεγαλύτερες από ότι άτομα χωρίς μόρφωση. Η διαφορά στις απολαβές για τα άτομα που έχουν συμπληρώσει ανώτερη (κολεγιακή) εκπαίδευση σε σχέση με τα άτομα που έχουν συμπληρώσει μόνο μέση εκπαίδευση είναι σχετικά μικρή, ΛΚ29,49.

Από τα υπόλοιπα προσωπικά χαρακτηριστικά των εργαζομένων φαίνεται ότι το φύλο επηρεάζει σημαντικά τις πραγματικές απολαβές, αφού ένας άντρας αμείβεται κατά μέσο όρο ΛΚ57,66 περισσότερο από μια γυναίκα. Άλλο χαρακτηριστικό επίσης το

οποίο επηρεάζει σημαντικά το ύψος των απολαβών είναι ο τομέας απασχόλησης του εργαζομένου κατά το 1996 ή το 2003. Κάποιο άτομο το οποίο εργαζόταν στον δημόσιο τομέα το 1996 ή το 2003 έχει κατά μέσο όρο ΛΚ34,41 υψηλότερες απολαβές από ένα άτομο το οποίο εργαζόταν στον ιδιωτικό τομέα σε ένα από τα δύο έτη. Αντίθετα, αν κάποιο άτομο εργαζόταν στον ιδιωτικό τομέα το 1991 είχε κατά μέσο όρο ΛΚ9,32 υψηλότερες πραγματικές απολαβές από ένα άτομο το οποίο εργαζόταν στον δημόσιο τομέα το ίδιο έτος. Επίσης, αν κάποιο άτομο είναι παντρεμένο έχει κατά μέσο όρο ΛΚ25,87 υψηλότερες πραγματικές απολαβές από κάποιο άτομο που είναι ανύπαντρο, ενώ αν κατοικεί σε αστική περιοχή αμείβεται κατά ΛΚ7,99 περισσότερο από κάποιο άτομο που κατοικεί σε αγροτική περιοχή.

4.2. Προσδιοριστικοί παράγοντες των πραγματικών απολαβών των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα

Η εκτίμηση της επίδρασης των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές βασίζεται στη διαφοροποίηση που παρατηρείται στην αύξηση των απολαβών μεταξύ 1991-2003 στους διάφορους τομείς της οικονομίας λόγω της διαφοροποίησης της αύξησης του ποσοστού των ξένων εργατών σε αυτούς. Η μεταβλητή για την απασχόληση των ξένων εργατών είναι το ποσοστό των ξένων εργατών στο σύνολο του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού και διαφέρει μεταξύ των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας που το άτομο απασχολείται. Η μεταβλητή αυτή για λόγους συντομίας θα αναφέρεται στη συνέχεια ως «το ποσοστό των ξένων εργατών». Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κλάδος των οικιακών βοηθών δεν περιλαμβάνεται στην οικονομετρική ανάλυση διότι σε αυτόν εργάζονται σχεδόν αποκλειστικά ξένοι εργάτες.

Στη συνέχεια της ανάλυσης παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις εκτιμήσεις των υποδειγμάτων 1(α), 2, 3 και 4(α) για την επίδραση του ποσοστού των ξένων εργατών στις πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα μεταξύ 1991-2003. Η επίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών του εργαζομένου στις απολαβές του μεταξύ 1991, 1996 και 2003, όπως έχει εκτιμηθεί στα πλαίσια του υποδείγματος 1(α), είναι παρόμοια με εκείνη του υποδείγματος 3. Στα υποδείγματα 2 και 4(α), αν και η επίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών διαφοροποιείται κάπως σε σχέση με εκείνη των υποδειγμάτων 1(α) και 3, τα αποτελέσματα που προκύπτουν δεν διαφέρουν ως προς την ερμηνεία τους. Ως εκ τούτου -και δεδομένου ότι η μεταβλητή ενδιαφέροντος της παρούσας μελέτης είναι η απασχόληση ξένων εργατών- θα επικεντρωθούμε στην επίδραση του ποσοστού των ξένων εργατών στις εβδομαδιαίες απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων, τόσο στο σύνολό τους όσο και στις διάφορες

κατηγορίες -ανάλογα με τα προσόντα που διαθέτουν- όπως προκύπτει από την εκτίμηση των τεσσάρων υποδειγμάτων στον Πίνακα ΠΑ1 του Παραρτήματος Π1.

Από την εκτίμηση του υποδείγματος 1(α) φαίνεται ότι την περίοδο 1991-2003 η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών προκαλεί μικρή αρνητική επίδραση στις πραγματικές απολαβές για όλους τους εργαζομένους. Συγκεκριμένα, μια αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μια ποσοστιαία μονάδα (π.χ. από 7% σε 8%) προκαλεί τη μείωση των μέσων εβδομαδιαίων απολαβών όλων των εργαζομένων κατά ΛΚ0,74 κατά μέσο όρο.

Στο υπόδειγμα 2 εξετάζεται η επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις πραγματικές μέσες εβδομαδιαίες απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με το επίπεδο της εκπαίδευσής του. Από την εκτίμηση του υποδείγματος προκύπτει ότι η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών επηρεάζει διαφορετικά κάθε εργαζόμενο, ανάλογα με το επίπεδο της εκπαίδευσής που διαθέτει. Την περίοδο 1991-2003 μια αύξηση κατά μία ποσοστιαία μονάδα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των απολαβών για τους εργαζομένους με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση κατά ΛΚ6,48 και ΛΚ4,14 αντίστοιχα. Οριακά φαίνεται να επηρεάζονται οι απολαβές των εργαζομένων με μέση εκπαίδευση, αφού την περίοδο 1991-2003 η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα μειώνει τις απολαβές τους κατά ΛΚ0,85. Αντίθετα, θετικά επηρεάζονται οι απολαβές των εργαζομένων με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών την περίοδο 1991-2003. Οι εργαζόμενοι με ανώτερη εκπαίδευση επηρεάζονται θετικά κατά ΛΚ2,14, ενώ οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση πολύ περισσότερο (κατά ΛΚ10,87) μετά από αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα.

Η επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με την εξειδίκευσή του εξετάζεται από το υπόδειγμα 3. Έχουμε διαχωρίσει τις διάφορες κατηγορίες επαγγελματιών ανάλογα με το αν η απασχόληση σε αυτές απαιτεί ειδικευμένη ή ανειδίκευτη εργασία. Τα άτομα που δηλώνουν ανειδίκευτοι, γεωργοκτηνοτρόφοι, υπάλληλοι γραφείου, πωλητές, υπάλληλοι υπηρεσιών κατατάχθηκαν στους ανειδίκευτους εργαζομένους. Ειδικευμένο θεωρήθηκε κάποιο άτομο που σε σχετική ερώτηση δηλώνει είτε ειδικευμένος είτε διευθυντής ή καθηγητής.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, την περίοδο 1991-2003 μια αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα προκαλεί μείωση των πραγματικών απολαβών κατά ΛΚ1,25 για τους ανειδίκευτους εργαζομένους, ενώ αντίθετα προκαλεί την αύξηση των πραγματικών απολαβών για τους ειδικευμένους εργαζομένους κατά ΛΚ1,48. Το αποτέλεσμα αυτό, δεδομένου ότι οι ξένοι εργάτες στην Κύπρο είναι

κυρίως ανειδίκευτοι, υποστηρίζεται από την οικονομική θεωρία βάσει της οποίας οι μετανάστες -ως συντελεστές παραγωγής- μειώνουν την αμοιβή των εγχώριων συντελεστών παραγωγής για τους οποίους είναι υποκατάστατοι και αυξάνουν την αμοιβή των συντελεστών για τους οποίους είναι συμπληρωματικοί.

Μια πιο αναλυτική εξέταση της επίδρασης των ξένων εργατών στις εβδομαδιαίες απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με την εκπαίδευση και ταυτόχρονα την εξειδίκευση που διαθέτει γίνεται στα πλαίσια του υποδείγματος 4(α). Το υπόδειγμα 4(α) είναι ένας συνδυασμός των υποδειγμάτων 2 και 3, όπου ο κάθε εργαζόμενος διαθέτει συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης και είναι είτε ειδικευμένος είτε ανειδίκευτος. Ο συνδυασμός αυτός θεωρούμε ότι είναι χρήσιμος για να έχουμε μια πιο αντιπροσωπευτική εικόνα της επίδρασης που είχε η απασχόληση των ξένων εργατών στις απολαβές των διαφόρων κατηγοριών εργαζομένων ανάλογα με τα προσόντα τους. Από την εκτίμηση του υποδείγματος 4(α) προκύπτουν τα αποτελέσματα τα οποία αναφέρονται στις επόμενες δύο παραγράφους.

Μετά από αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα, την περίοδο 1991-2003, προκαλείται μείωση στις πραγματικές απολαβές των ανειδίκευτων εργαζομένων με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση κατά ΛΚ6,91 και ΛΚ4,86 αντίστοιχα. Αυτών των δύο κατηγοριών εργαζομένων φαίνεται να επηρεάστηκαν περισσότερο αρνητικά οι απολαβές την εν λόγω περίοδο. Μικρότερη μείωση στις απολαβές (ΛΚ1,43) προκαλείται από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα για τους εργαζομένους που είναι ανειδίκευτοι με μέση εκπαίδευση, ενώ οι απολαβές των ανειδίκευτων εργαζομένων που διαθέτουν είτε ανώτερη είτε ανώτατη εκπαίδευση – αν και ακραίες περιπτώσεις στην πραγματικότητα – αυξάνονται κατά ΛΚ1,41 και ΛΚ9,22 αντίστοιχα.

Όσον αφορά τους ειδικευμένους εργαζομένους, αρνητικά επηρεάζονται οι πραγματικές απολαβές αυτών με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση (κατά ΛΚ3,85 και ΛΚ1,80 αντίστοιχα) από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα, την περίοδο 1991-2003. Σε αντίθεση με τους ανειδίκευτους εργαζομένους με μέση εκπαίδευση, οι απολαβές των ειδικευμένων εργαζομένων με μέση εκπαίδευση αυξάνονται κατά ΛΚ1,63 μετά από αύξηση μίας ποσοστιαίας μονάδας στο ποσοστό των ξένων εργατών την ίδια περίοδο. Τέλος, οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση φαίνεται να επωφελήθηκαν περισσότερο από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών αφού μια αύξησή του κατά μία ποσοστιαία μονάδα αυξάνει κατά ΛΚ4,47 τις απολαβές των εργαζομένων με ανώτερη εκπαίδευση ενώ κατά ΛΚ12,28 τις απολαβές των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και στα τέσσερα υποδείγματα έχει εξεταστεί η επίδραση που είχε στις πραγματικές απολαβές κατά την υπό εξέταση περίοδο η μέση ποσοστιαία μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου (ρυθμός ανάπτυξης του κλάδου) στον οποίο το άτομο απασχολείται. Στα υποδείγματα 2 και 4(α) όπου οι παράμετροι είναι στατιστικά σημαντικές, η μεταβολή αυτή φαίνεται να επηρεάζει ελαφρώς θετικά τις απολαβές μεταξύ 1991 και 2003, ενώ αντίθετα στα υποδείγματα 1(α) και 3 η μεταβλητή αυτή εξαιρέθηκε επειδή οι σχετικές παράμετροι είχαν μεγάλη στατιστική απόκλιση.

Τέλος, οι προσπάθειες μας, στα πλαίσια του δείγματος -στο οποίο περιλαμβάνονται τόσο οι ιδιωτικοί όσο και οι δημόσιοι υπάλληλοι- να εκτιμήσουμε υποδείγματα που επιτρέπουν διαφοροποιήσεις στις επιδράσεις για τον κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ξεχωριστά ήταν όλες χωρίς επιτυχία. Για την πλειοψηφία των κλάδων η παράμετρος που αφορούσε την επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων είχε μεγάλη στατιστική απόκλιση, κάτι που δεν μας επέτρεψε να εξαγάγουμε ασφαλή συμπεράσματα. Με άλλα λόγια, δεν μπορούσε να πει κανείς με βεβαιότητα ότι η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές των εργαζομένων του κλάδου δεν ήταν πολύ μικρότερη ή πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που προέκυπτε. Έτσι, σε συνδυασμό και με τα πιο πάνω αποτελέσματα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πιθανώς οι απολαβές του ατόμου που εργάζεται σε συγκεκριμένο κλάδο να μην επηρεάζονται τόσο από το σε ποιο κλάδο απασχολείται αλλά από τα προσόντα που διαθέτει και τους υπόλοιπους παράγοντες που εξετάσαμε προηγουμένως. Επίσης, η προσπάθειά μας για την εκτίμηση υποδειγμάτων που να διαχωρίζουν τις επιδράσεις της απασχόλησης των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές αναλόγως φύλου δεν απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα, κυρίως λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος που υπήρχε για κάθε φύλο. Παρόλα αυτά, κάποιες ενδείξεις μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι την περίοδο που εξετάζουμε οι απολαβές των ανδρών σε σχέση με αυτές των γυναικών, ανεξαρτήτως προσόντων, έχουν επηρεαστεί κατά μέσο όρο πιο αρνητικά από την απασχόληση ξένων εργατών.

4.3. Προσδιοριστικοί παράγοντες των πραγματικών απολαβών των εργαζομένων ιδιωτικού τομέα

Το δείγμα για την εκτίμηση των υποδειγμάτων του Πίνακα ΠΑ2 (Παράρτημα Π1) περιλαμβάνει μόνο τους υπαλλήλους (εξαιρούνται αυτοεργαζόμενοι και εργοδότες) του ιδιωτικού τομέα, σε αντίθεση με το δείγμα για την εκτίμηση των υποδειγμάτων του Πίνακα ΠΑ1 που περιλαμβάνει και τους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα. Αυτή είναι και η μόνη διαφορά ως προς το δείγμα που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση των υποδειγμάτων που παρουσιάζουν οι δύο Πίνακες του Παραρτήματος 1.

Στο υπόδειγμα 1(β) επανεκτιμάται η επίδραση που είχε η απασχόληση ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές του συνόλου των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα, ενώ στο υπόδειγμα 4(β) επανεκτιμάται η επίδραση των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα ανάλογα με τα προσόντα τους (αντίστοιχα είναι τα υποδείγματα 1(α) και 4(α) του Πίνακα ΠΑ1 με τη διαφορά ότι εκεί οι επιδράσεις στις απολαβές αφορούσαν το σύνολο των εργαζομένων, ιδιωτικού και δημόσιου τομέα). Τέλος στο υπόδειγμα 5 εκτιμάται η επίδραση που είχε η απασχόληση ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω, οι προσπάθειες να εκτιμηθεί η αντίστοιχη επίδραση στις πραγματικές απολαβές των υπαλλήλων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας ήταν όλες χωρίς επιτυχία.

Η επίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών του εργαζομένου στις πραγματικές απολαβές του μεταξύ 1991, 1996 και 2003, όπως έχει εκτιμηθεί στα υποδείγματα 1(β), 4(β) και 5 φαίνεται μόνο στον Πίνακα ΠΑ2. Η ανάλυση επικεντρώνεται στη συνέχεια στην επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα.

Από την εκτίμηση του υποδείγματος 1(β) φαίνεται ότι την περίοδο 1991-2003 η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών προκαλεί μικρή αρνητική επίδραση στις πραγματικές απολαβές του συνόλου των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα. Συγκεκριμένα, μια αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα (π.χ. από 7% σε 8%) προκαλεί τη μείωση των πραγματικών μέσων εβδομαδιαίων απολαβών των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα κατά ΛΚ0,70 κατά μέσο όρο. Το αποτέλεσμα αυτό δεν διαφοροποιείται από το αποτέλεσμα του υποδείγματος 1(α), όπου η επίδραση είναι ΛΚ0,74.

Στο υπόδειγμα 4(β) εξετάζεται αναλυτικά η επίδραση των ξένων εργατών την περίοδο 1991-2003 στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα ανάλογα με την εκπαίδευση και ταυτόχρονα την εξειδίκευσή τους· τα αποτελέσματα αναφέρονται στις επόμενες δύο παραγράφους.

Μετά από αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μία ποσοστιαία μονάδα, την περίοδο 1991-2003, η πιο σημαντική μείωση προκαλείται στις πραγματικές απολαβές των ανειδίκευτων εργαζομένων με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση κατά ΛΚ3,57 και ΛΚ3,40 αντίστοιχα (σημειώνεται ότι στο υπόδειγμα αυτό η μεταβλητή της στοιχειώδους εκπαίδευσης δεν είναι στατιστικά σημαντική). Μικρότερη μείωση στις απολαβές (ΛΚ1,23) προκαλείται από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών

κατά μία ποσοστιαία μονάδα για τους εργαζομένους που είναι ανειδίκευτοι και διαθέτουν μέση εκπαίδευση.

Όσον αφορά τους ειδικευμένους εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα, αρνητικά επηρεάζονται οι πραγματικές απολαβές αυτών με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση (κατά ΛΚ1,59 και κατά ΛΚ1,42 αντίστοιχα) από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μια ποσοστιαία μονάδα, την περίοδο 1991-2003. Σε αντίθεση με τους ανειδίκευτους εργαζομένους με μέση εκπαίδευση, οι απολαβές των ειδικευμένων εργαζομένων με μέση εκπαίδευση αυξάνονται οριακά κατά ΛΚ0,75 μετά από αύξηση κατά μία ποσοστιαία μονάδα στο ποσοστό των ξένων εργατών. Τέλος, οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση φαίνεται να επωφεληθήκαν περισσότερο από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών, αφού αύξησή του κατά μία ποσοστιαία μονάδα αυξάνει κατά ΛΚ3,42 τις απολαβές των εργαζομένων με ανώτερη εκπαίδευση και κατά ΛΚ9,26 τις απολαβές των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση.

Γενικά θα ανέμενε κανείς πως η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών θα είχε περισσότερο αρνητικές επιπτώσεις στις απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα παρά στις απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Από την εκτίμηση των υποδειγμάτων 1(α) και 1(β) φαίνεται ότι η επίδραση στις συνολικές απολαβές δεν διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το αν το δείγμα περιλαμβάνει τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ή μόνο αυτούς του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, από την εκτίμηση των υποδειγμάτων 4(α) και 4(β) (όπου εξετάστηκε η επίδραση των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα αλλά και μόνο ιδιωτικού τομέα, ανάλογα με τα προσόντα τους) οι επιδράσεις στις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων φαίνεται να είναι παρόμοιες.

Επισημαίνεται ότι στην περίπτωση των ανειδίκευτων εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα με καθόλου εκπαίδευση η επίδραση -μετά από την αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών κατά μια ποσοστιαία μονάδα- παρουσιάζεται λιγότερο αρνητική, κατά ΛΚ3,34, σε σχέση με την αντίστοιχη που προκύπτει όταν το δείγμα αφορά τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των ειδικευμένων εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα με καθόλου εκπαίδευση, όπου η επίδραση είναι κατά ΛΚ2,26 λιγότερο αρνητική σε σχέση με την αντίστοιχη που προκύπτει όταν το δείγμα αφορά τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Αντίθετα, στην περίπτωση των ειδικευμένων εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση η επίδραση παρουσιάζεται περισσότερο θετική -κατά ΛΚ3,02- όταν το δείγμα περιλαμβάνει τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα παρά μόνο εκείνους του ιδιωτικού.

Τέλος, στο υπόδειγμα 5 εκτιμάται η επίδραση που είχε η απασχόληση των ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Από τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων φαίνεται ότι η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών την περίοδο 1991-2003 προκάλεσε αρνητική επίδραση στην αύξηση των απολαβών σχεδόν σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή στον πρωτογενή τομέα, στους τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών, του εμπορίου, των ξενοδοχείων/ εστιατορίων και στον τομέα εκπαίδευση/υγεία. Εξαιρέση αποτελεί ο χρηματοοικονομικός τομέας, όπου η επίδραση ήταν θετική, καθώς και ο τομέας μεταφορές/επικοινωνίες, για τον οποίο δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα αφού η επίδραση που προκύπτει είναι στατιστικά ασήμαντη.

4.4. Επίδραση ξένων εργατών στις πραγματικές απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα την περίοδο 1991-2003

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η επίδραση που είχε κατά μέσο όρο, την περίοδο 1991-2003, η απασχόληση των ξένων εργατών στις πραγματικές μέσες εβδομαδιαίες απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) τόσο στο σύνολο τους όσο και στις διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τα προσόντα που διαθέτουν (στήλη α του Πίνακα). Παρουσιάζεται επίσης η ποσοστιαία μεταβολή των πραγματικών μισθών που παρατηρήθηκε την περίοδο 1991-2003 (στήλη β) και η συνεισφορά στη μεταβολή αυτή της αύξησης του ξένου εργατικού δυναμικού (στήλες γ και δ).

Τα ποσά που παρουσιάζονται στη στήλη (α) του Πίνακα 4, υπολογίστηκαν με βάση τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει από την εκτίμηση των υποδειγμάτων του Παραρτήματος Π1 του Πίνακα ΠΑ1 καθώς και με βάση την αλλαγή του ποσοστού των ξένων εργατών στο σύνολο του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού μεταξύ του 1991 και του 2003 η οποία ήταν θετική κατά 6,81%. Επισημαίνεται ότι το ποσοστό των ξένων εργατών όπως υπολογίστηκε εδώ δεν περιλαμβάνει τους ξένους εργάτες που απασχολούνται στον κλάδο των οικιακών βοηθών, αφού ο συγκεκριμένος κλάδος δεν περιλήφθηκε στην ανάλυση που προηγήθηκε.

Το ποσοστό των ξένων εργατών στο σύνολο του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού παρουσιάζεται αυξημένο κατά 6,81% το 2003 σε σχέση με το 1991. Οι επιπτώσεις στους μισθούς του συνόλου των Κύπριων εργαζομένων ήταν ελαφρώς αρνητικές την περίοδο 1991-2003. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση του ξένου εργατικού δυναμικού έχει μειώσει το ρυθμό αύξησης των πραγματικών μισθών κατά 3,16%. Με άλλα λόγια, η αύξηση των πραγματικών μισθών κατά την περίοδο αυτή θα ήταν

21,56% αντί 18,40% αν δεν είχαμε αυτή τη ραγδαία αύξηση στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού την ίδια περίοδο.

Οι επιπτώσεις όμως στις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων είναι διαφορετικές, με κάποιες κατηγορίες να έχουν μεγάλες απώλειες και κάποιες να έχουν σημαντικά οφέλη. Η επίδραση των ξένων εργατών στους πραγματικούς εβδομαδιαίους μισθούς των ντόπιων εργαζομένων ήταν αντιστρόφως ανάλογη του επιπέδου εκπαίδευσής τους. Περισσότερο αρνητικά επηρεάστηκαν οι εργαζόμενοι με καθόλου εκπαίδευση (42,74% μικρότερη αύξηση του μισθού τους λόγω της αύξησης ξένων εργατών), λιγότερο αρνητικά οι εργαζόμενοι με στοιχειώδη εκπαίδευση (22,96% μικρότερη αύξηση του μισθού τους), οριακά οι εργαζόμενοι με μέση εκπαίδευση (3,73% μικρότερη αύξηση του μισθού τους), θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτερη εκπαίδευση (8,04% μεγαλύτερη αύξηση του μισθού τους λόγω της ύπαρξης ξένων εργατών) και περισσότερο θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση (29,28% μεγαλύτερη αύξηση του μισθού τους). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση των δύο τελευταίων κατηγοριών εργαζομένων, οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα παρουσίαζαν μείωση κατά 6,11% στην περίπτωση των εργαζομένων με ανώτερη εκπαίδευση και κατά 14,10% στην περίπτωση των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση.

Η μείωση του μισθού που θα επερχόταν για τα άτομα αυτά, αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες, μπορεί να δικαιολογηθεί από τις διαρθρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν στη δομή της αγοράς εργασίας τα τελευταία χρόνια (βλ. διάγραμμα 2 στην υποενότητα 3.2). Η αυξημένη προσφορά στην αγορά εργασίας ατόμων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να έχει προκαλέσει -δεδομένης της ζήτησης για επαγγέλματα που απαιτούν υψηλά προσόντα- συμπίεση των μισθών για αυτή την κατηγορία των εργαζομένων. Αντίθετα η μειωμένη προσφορά ατόμων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης -δεδομένης και πάλι της ζήτησης- φαίνεται να έχει οδηγήσει σε αύξηση των μισθών για τις κατηγορίες αυτές των εργαζομένων.

Πίνακας 4: Επίδραση της αύξησης του ποσοστού των ξένων εργατών στις πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων, σε τιμές 2003

Περίοδος 1991-2003	Η αύξηση του ποσοστού των ξένων εργατών πολλαπλασιασμένη με τον συντελεστή της κάθε μεταβλητής (ΛΚ)	Μεταβολή στον πραγματικό μισθό το 1991 σε σχέση με το 2003 (%)	Μεταβολή στον πραγματικό μισθό το 1991 σε σχέση με το 2003 αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες (%)	Συνεισφορά των ξένων εργατών στην αλλαγή του μισθού (%)
	(α)	(β)	(γ)	(δ)
Όλοι οι Εργαζόμενοι	-5,04	18,40	21,56	-3,16
<u>Εργαζόμενοι με:</u>				
Καθόλου εκπαίδευση	-44,13	35,57	78,31	-42,74
Στοιχειώδη εκπαίδευση	-28,19	15,13	38,08	-22,96
Μέση εκπαίδευση	-5,79	4,55	8,28	-3,73
Ανώτερη εκπαίδευση	+14,57	1,92	-6,11	+8,04
Ανώτατη εκπαίδευση	+74,02	15,18	-14,10	+29,28
Ανειδίκευτοι Εργαζόμενοι	-8,51	20,20	27,32	-7,11
Ειδικευμένοι Εργαζόμενοι	+10,08	26,56	21,13	+5,43
<u>Ανειδίκευτοι Εργαζόμενοι με:</u>				
Καθόλου εκπαίδευση	-47,06	34,00	83,42	-49,42
Στοιχειώδη εκπαίδευση	-33,10	19,73	51,01	-31,28
Μέση εκπαίδευση	-9,74	10,51	18,09	-7,58
Ανώτερη εκπαίδευση	+9,60	6,84	0,37	+6,47
Ανώτατη εκπαίδευση	+62,79	23,69	-18,50	+42,18
<u>Ειδικευμένοι Εργαζόμενοι με:</u>				
Καθόλου εκπαίδευση	-26,22	33,05	53,58	-20,53
Στοιχειώδη εκπαίδευση	-12,26	16,26	25,15	-8,89
Μέση εκπαίδευση	+11,10	13,03	6,69	+6,34
Ανώτερη εκπαίδευση	+30,44	11,42	-4,37	+15,79
Ανώτατη εκπαίδευση	+83,63	17,00	-14,89	+31,88

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97, 2002/03 και Εργατικές Στατιστικές 1999, 2001, 2004, Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών, και εκτιμήσεις των συγγραφέων.

Η μεγάλη αύξηση στην απασχόληση ξένων εργατών είναι φυσικό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις απολαβές των Κυπρίων εργαζομένων οι οποίοι διαθέτουν τα ίδια προσόντα με τους ξένους εργάτες -και οι οποίοι υποκαθίστανται από αυτούς- και σε αύξηση των απολαβών για τους εργαζομένους για τους οποίους οι ξένοι εργάτες είναι

συμπληρωματικοί συντελεστές παραγωγής. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, την περίοδο 1991-2003 η έλευση ξένων εργατών στην Κύπρο -που στην πλειοψηφία τους είναι ανειδίκευτοι- έχει οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών για τους ανειδίκευτους εργαζομένους (45,43% των εργαζομένων του δείγματος). Συγκεκριμένα, αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές των ανειδίκευτων εργαζομένων θα ήταν κατά μέσο όρο ΛΚ8,51 υψηλότερες. Αντίθετα ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών απολαβών για τους ειδικευμένους εργαζομένους (54,57% των εργαζομένων του δείγματος) σημείωσε άνοδο, με αποτέλεσμα οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές τους να είναι κατά μέσο όρο ΛΚ10,08 μεγαλύτερες από αυτές που θα ήταν αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες. Βέβαια, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4, εξαίρεση αποτελούν οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι που είτε δεν έχουν καθόλου εκπαίδευση είτε διαθέτουν στοιχειώδη, στην περίπτωση των οποίων ο ρυθμός αύξησης των απολαβών μειώθηκε.

Τη μεγαλύτερη αρνητική επίδραση στο ρυθμό αύξησης των πραγματικών απολαβών, λόγω της αύξησης του ποσοστού των ξένων εργατών την περίοδο 1991-2003, φαίνεται να είχαν οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών απολαβών των ειδικευμένων εργαζομένων με ανώτερη εκπαίδευση, ιδιαίτερα όμως αυτών με ανώτατη εκπαίδευση, παρουσίασε τη μεγαλύτερη επιτάχυνση. Πιο συγκεκριμένα, από τις εκτιμήσεις μας προκύπτει ότι οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές το 2003 για τους ανειδίκευτους εργαζομένους με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση αντίστοιχα ήταν κατά μέσο όρο κατά ΛΚ47,06 και ΛΚ33,10 πιο χαμηλές από το επίπεδο στο οποίο θα ήταν αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες μεταξύ 1991 και 2003. Αντίθετα, για τους ειδικευμένους εργαζομένους με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση αντίστοιχα, προκύπτει ότι οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές τους αυξήθηκαν κατά ΛΚ30,44 και ΛΚ83,63 κατά μέσο όρο, λόγω των ξένων εργατών. Στις συγκεκριμένες μάλιστα κατηγορίες εργαζομένων οι μισθοί θα παρουσίαζαν μείωση (κατά 4,37% θα μειώνονταν οι μισθοί των ειδικευμένων με ανώτερη εκπαίδευση και κατά 14,89% θα μειώνονταν οι μισθοί των ειδικευμένων με ανώτατη εκπαίδευση) εάν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες.

Ακόμη, από τον Πίνακα 4 προκύπτει ότι, για τους ανειδίκευτους εργάτες με μέση εκπαίδευση, η μείωση του ρυθμού αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών την περίοδο 1991-2003 λόγω των ξένων εργατών ήταν κατά μέσο όρο 7,58%, δηλαδή αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα είχαν υψηλότερες απολαβές κατά ΛΚ9,74 κατά μέσο όρο. Αντίθετα, ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών για τους ειδικευμένους εργαζομένους με μέση εκπαίδευση παρουσίασε αύξηση κατά μέσο όρο 6,34% την ίδια περίοδο, δηλαδή αν δεν

αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα είχαν χαμηλότερες απολαβές κατά ΛΚ11,10 κατά μέσο όρο.

Τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να ερμηνευτούν με προσοχή. Αυτό που μπορούμε να πούμε με σχετική βεβαιότητα είναι ότι στο σύνολο των εργαζομένων οι επιπτώσεις της απασχόλησης των ξένων εργατών είναι ελαφρώς αρνητικές, αλλά οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο είχαν μεγάλες απώλειες στους ρυθμούς αύξησης των μισθών τους σε αντίθεση με τους εργαζομένους με ανώτατη εκπαίδευση οι οποίοι είχαν μεγάλα κέρδη. Αυτό που δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη είναι ότι ο ρυθμός αύξησης του μισθού οποιουδήποτε ατόμου επηρεάστηκε αρνητικά, αφού η σύγκριση είναι μεταξύ ατόμων με τα ίδια προσόντα το 1991 και το 2003 και όχι η σύγκριση του ίδιου ατόμου την περίοδο αυτή. Τέλος, τα αποτελέσματα αυτά περιγράφουν απλά τι έγινε την περίοδο αυτή και δεν συνεπάγεται ότι, επειδή οι επιπτώσεις ήταν σχεδόν μηδενικές στο σύνολο των εργαζομένων, η Κυπριακή οικονομία πρέπει να βασιστεί στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού για την περαιτέρω ανάπτυξή της.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη μελέτη αυτή εκτιμήσαμε την επίδραση των ξένων εργατών αλλά και άλλων παραγόντων (όπως το επίπεδο μόρφωσης, η ηλικία, το επάγγελμα, ο τομέας απασχόλησης, ο ρυθμός ανάπτυξης του κλάδου) στις απολαβές στα πλαίσια οικονομετρικής ανάλυσης, αφού πολλοί παράγοντες επηρεάζουν το ύψος των απολαβών και επομένως θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, οι επιπτώσεις στους μισθούς του συνόλου των Κύπριων εργαζομένων ήταν ελαφρώς αρνητικές την περίοδο 1991-2003. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση του ξένου εργατικού δυναμικού έχει μειώσει το ρυθμό αύξησης των πραγματικών μισθών κατά 3,16%. Με άλλα λόγια η αύξηση των πραγματικών μισθών την περίοδο αυτή θα ήταν 21,56% αντί 18,40% αν δεν είχαμε αυτή τη ραγδαία αύξηση στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού την ίδια περίοδο.

Οι επιπτώσεις όμως στις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων είναι διαφορετικές, με κάποιες κατηγορίες να έχουν μεγάλες απώλειες και κάποιες να έχουν σημαντικά οφέλη. Η επίδραση των ξένων εργατών στους πραγματικούς εβδομαδιαίους μισθούς των ντόπιων εργαζομένων ήταν αντιστρόφως ανάλογη του επιπέδου εκπαίδευσής τους. Περισσότερο αρνητικά επηρεάστηκαν οι εργαζόμενοι με καθόλου εκπαίδευση (42,74% μικρότερη αύξηση του μισθού τους λόγω της αύξησης ξένων εργατών), λιγότερο αρνητικά οι εργαζόμενοι με στοιχειώδη εκπαίδευση (22,96% μικρότερη αύξηση του μισθού τους), οριακά οι εργαζόμενοι με μέση εκπαίδευση (3,73%

μικρότερη αύξηση του μισθού τους), θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτερη εκπαίδευση (8,04% μεγαλύτερη αύξηση του μισθού τους λόγω της ύπαρξης ξένων εργατών), και περισσότερο θετικά οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση (29,28% μεγαλύτερη αύξηση του μισθού τους). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση των δύο τελευταίων κατηγοριών εργαζομένων, οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα παρουσίαζαν μείωση κατά 6,11% στην περίπτωση των εργαζομένων με ανώτερη εκπαίδευση και κατά 14,10% στην περίπτωση των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση.

Η μείωση του μισθού που θα επερχόταν για τα άτομα αυτά, αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες, μπορεί να δικαιολογηθεί από τις διαρθρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν στη δομή της αγοράς εργασίας κατά τα τελευταία χρόνια. Η αυξημένη προσφορά στην αγορά εργασίας ατόμων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να έχει προκαλέσει -δεδομένης της ζήτησης για επαγγέλματα που απαιτούν υψηλά προσόντα- συμπίεση των μισθών για αυτή την κατηγορία των εργαζομένων. Αντίθετα η μειωμένη προσφορά ατόμων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης -δεδομένης και πάλι της ζήτησης- φαίνεται να έχει οδηγήσει σε αύξηση των μισθών για αυτές τις κατηγορίες των εργαζομένων.

Η μεγάλη αύξηση στην απασχόληση ξένων εργατών είναι φυσικό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις απολαβές εκείνων των Κυπρίων εργαζομένων που διαθέτουν τα ίδια προσόντα με τους ξένους εργάτες -και οι οποίοι υποκαθίστανται από αυτούς- και σε αύξηση των απολαβών για τους εργαζομένους για τους οποίους οι ξένοι εργάτες είναι συμπληρωματικοί συντελεστές παραγωγής. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, την περίοδο 1991-2003 η έλευση ξένων εργατών στην Κύπρο -που στην πλειοψηφία τους είναι ανειδίκευτοι- έχει οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών για τους ανειδίκευτους εργαζομένους. Συγκεκριμένα, αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες, οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές των ανειδίκευτων εργαζομένων θα ήταν κατά μέσο όρο ΛΚ8,51 υψηλότερες. Αντίθετα ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών απολαβών για τους ειδικευμένους εργαζομένους σημείωσε άνοδο, με αποτέλεσμα οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές τους να είναι κατά μέσο όρο ΛΚ10,08 μεγαλύτερες από αυτές που θα ήταν αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες.

Επίσης, εξετάσαμε την επίδραση που είχε η αύξηση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις εβδομαδιαίες απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με την εκπαίδευση και ταυτόχρονα την εξειδίκευση που διαθέτει. Από τις εκτιμήσεις μας προκύπτει ότι τη μεγαλύτερη επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των πραγματικών απολαβών την περίοδο 1991-2002 είχαν οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι με καθόλου και στοιχειώδη

εκπαίδευση, ενώ τη μεγαλύτερη επιτάχυνση οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση.

Πιο συγκεκριμένα, από τις εκτιμήσεις μας προκύπτει ότι οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές το 2003 για τους ανειδίκευτους εργαζομένους με καθόλου και στοιχειώδη εκπαίδευση αντίστοιχα ήταν κατά μέσο όρο ΛΚ47,06 και ΛΚ33,10 πιο χαμηλές από το επίπεδο στο οποίο θα ήταν αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες μεταξύ 1991 και 2003. Αντίθετα, για τους ειδικευμένους εργαζομένους με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση αντίστοιχα προκύπτει ότι οι πραγματικές εβδομαδιαίες απολαβές τους αυξήθηκαν κατά ΛΚ30,44 και ΛΚ83,63 κατά μέσο όρο, λόγω των ξένων εργατών. Στις συγκεκριμένες μάλιστα κατηγορίες εργαζομένων οι μισθοί θα παρουσίαζαν μείωση (κατά 4,37% θα μειώνονταν οι μισθοί των ειδικευμένων με ανώτερη εκπαίδευση και κατά 14,89% εκείνοι των ειδικευμένων με ανώτατη εκπαίδευση) εάν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες.

Ακόμη προκύπτει ότι για τους ανειδίκευτους εργάτες με μέση εκπαίδευση η μείωση του ρυθμού αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών την περίοδο 1991-2003 λόγω των ξένων εργατών ήταν κατά μέσο όρο 7,58%, δηλαδή αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα είχαν υψηλότερες απολαβές κατά ΛΚ9,74 κατά μέσο όρο. Αντίθετα, ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών εβδομαδιαίων απολαβών για τους ειδικευμένους εργαζομένους με μέση εκπαίδευση παρουσίασε αύξηση κατά μέσο όρο 6,34% την ίδια περίοδο, δηλαδή αν δεν αυξάνονταν οι ξένοι εργάτες θα είχαν χαμηλότερες απολαβές κατά ΛΚ11,10 κατά μέσο όρο.

Συμπερασματικά, από την αύξηση των ξένων εργατών φαίνεται ότι επηρεάστηκαν αρνητικά οι Κύπριοι εργαζόμενοι που δεν είχαν εξειδίκευση και των οποίων η εκπαίδευση δεν ξεπερνούσε τη μέση, κατηγορία στην οποία μπορεί να ανήκουν επαγγέλματα όπως πωλητές, διανομείς κλπ. Οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι με μέση εκπαίδευση οι οποίοι εξασκούν επαγγέλματα όπως υδραυλικός, μαραγκός ή ηλεκτρολόγος φαίνεται να επωφελήθηκαν οριακά της αύξησης των ξένων εργατών, σε αντίθεση με τους ειδικευμένους εργαζομένους με ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση, οι απολαβές των οποίων αυξήθηκαν σημαντικά, κυρίως αυτών με ανώτατη εκπαίδευση.

Οι προσπάθειες μας, στα πλαίσια του δείγματος -στο οποίο περιλαμβάνονται τόσο οι ιδιωτικοί όσο και οι δημόσιοι υπάλληλοι- να εκτιμήσουμε υποδείγματα που επιτρέπουν διαφοροποιήσεις στις επιδράσεις για τον κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ξεχωριστά ήταν όλες χωρίς επιτυχία (οι παράμετροι έχουν μεγάλη απόκλιση).

Οι εκτιμήσεις όμως ήταν αρκετά ικανοποιητικές όταν χρησιμοποιήσαμε το δείγμα που περιλάμβανε μόνο τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα. Από τα αποτελέσματα των

εκτιμήσεων αυτών φαίνεται ότι η επίδραση στην αύξηση των μισθών ήταν αρνητική για τον πρωτογενή τομέα, τον τομέα της μεταποίησης, των κατασκευών, του εμπορίου, των ξενοδοχείων/εστιατορίων και τον τομέα εκπαίδευση/υγεία. Ο μόνος τομέας που επηρεάστηκε θετικά ήταν ο χρηματοοικονομικός, ενώ για τον τομέα μεταφορές/επικοινωνίες δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα αφού η επίδραση που προκύπτει είναι στατιστικά ασήμαντη.

Η προσπάθειά μας για την εκτίμηση υποδειγμάτων που να διαχωρίζουν τις επιδράσεις της απασχόλησης των ξένων εργατών στις απολαβές αναλόγως φύλου δεν απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα, κυρίως λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος που υπήρχε για κάθε φύλο. Παρόλα αυτά, κάποιες ενδείξεις μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι την περίοδο που εξετάζουμε οι απολαβές των ανδρών σε σχέση με αυτές των γυναικών, ανεξαρτήτως προσόντων, έχουν επηρεαστεί κατά μέσο όρο πιο αρνητικά από την απασχόληση ξένων εργατών.

Τέλος, ενώ θα ανέμενε κανείς πως η αύξηση των ξένων εργατών θα είχε περισσότερο αρνητικές επιπτώσεις στις απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα παρά στις απολαβές των εργαζομένων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να συμβαίνει με βάση τις εκτιμήσεις μας. Η επίδραση στις συνολικές απολαβές δεν διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το αν το δείγμα περιλαμβάνει τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ή μόνο αυτούς του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, οι επιδράσεις στις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων ανάλογα με τα προσόντα τους φαίνεται να είναι παρόμοιες, ασχέτως αν το δείγμα περιλαμβάνει τους εργαζομένους του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ή μόνο αυτούς του ιδιωτικού τομέα.

Τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να ερμηνευτούν με προσοχή. Αυτό που μπορούμε να πούμε με σχετική βεβαιότητα είναι ότι στο σύνολο των εργαζομένων οι επιπτώσεις της απασχόλησης των ξένων εργατών είναι ελαφρώς αρνητικές, αλλά οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο είχαν μεγάλες απώλειες στους ρυθμούς αύξησης των μισθών τους σε αντίθεση με τους εργαζομένους με ανώτατη εκπαίδευση οι οποίοι είχαν μεγάλα κέρδη. Αυτό που δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη είναι ότι ο ρυθμός αύξησης του μισθού οποιουδήποτε ατόμου επηρεάστηκε αρνητικά, αφού η σύγκριση είναι μεταξύ ατόμων με τα ίδια προσόντα το 1991 και το 2003 και όχι η σύγκριση του ίδιου ατόμου την περίοδο αυτή. Τέλος, τα αποτελέσματα αυτά περιγράφουν απλά τι έγινε την περίοδο αυτή και δεν συνεπάγεται ότι επειδή οι επιπτώσεις ήταν σχεδόν μηδενικές στο σύνολο των εργαζομένων ότι η Κυπριακή οικονομία πρέπει να βασιστεί στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού για την περαιτέρω ανάπτυξή της.

Η μελέτη αυτή εξετάζει τις επιδράσεις της πολύ σημαντικής αύξησης στον αριθμό των ξένων εργατών στους μισθούς των Κυπρίων εργαζομένων. Σε προηγούμενη μας μελέτη είχαμε εξετάσει τη συνεισφορά των ξένων εργατών στο ρυθμό αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Σκοπός μας σε αυτές τις μελέτες ήταν να προβούμε στην όσο το δυνατό πιο ενδελεχή και αντικειμενική παρουσίαση των εμπειρικών δεδομένων, χωρίς να λαμβάνουμε θέση ως προς τη γενικότερη ορθότητα της κρατικής πολιτικής για τους ξένους εργάτες. Τα ευρήματα των μελετών δεν αποκλείουν, για παράδειγμα, την ορθότητα μιας άλλης στρατηγικής η οποία θα αποσκοπούσε στη εξειδίκευση της οικονομίας σε τομείς υψηλής τεχνολογίας και υπηρεσιών με υψηλή προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο, όπως για παράδειγμα ιατρικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Ο προσανατολισμός της Κυπριακής οικονομίας σε τέτοιους τομείς θα επιτρέψει στους Κυπρίους εργαζομένους με μεγάλη μόρφωση και εξειδίκευση να απολαμβάνουν ψηλούς μισθούς χωρίς να υπάρχει ανάγκη για μεγάλες εισροές ξένων εργατών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Borjas G., R. Freeman and L.Katz, 1992, On the Labor Market Impacts of Immigration and Trade, in G. Borjas R. Freeman (eds), Immigration and the Work Force: Economic Consequences for the United States and Source Areas, Chicago: University of Chicago Press.
- Borjas G., R. Freeman and L.Katz, 1996, Searching for the Effect of Immigration on the Labor Market, National Bureau of Economic Research, Working Paper 5454.
- Borjas G., 2003, The Labor Demand curve is Downward Sloping: Reexamining the impact of Immigration on the Labor Market, Quarterly Journal of Economics, 1335-1374.
- Card D. (2000), Immigrant Inflows, Native Outflows and the Local Labour Market Impacts of Higher Immigration, Journal Labour Economics.
- De New, J.P. and K.F. Zimmerman, 1994, Native wage impacts of foreign labor: a random effects panel analysis, Journal of Population Economics, Vol. 7, No. 2.
- Friedberg R. and J. Hunt, 1995, The Impact of Immigrants of Host country Wages, Employment and Growth, Journal of Economic Perspectives, 9, 23-45.
- Garson, J.P., Y. Moulou-Boutang, R. Silberman and T. Magnac, 1987, La substitution des autocomes aux étrangers sur le marché du travail dans la CEE, Commission of the European Communities and GRAMI, Paris.
- Jaeger, D.A., 1996, Skill differences and the effect of immigrants on the wage of natives, U.S Bureau of Labor Statistics Economic Working Paper No.273.
- Πασιαρδής Π, Λ. Χριστοφίδης, Π. Νεάρχου, 2001, "Η Αγορά Εργασίας στην Κύπρο: Ξένοι Εργάτες και Διαρθρωτικά Προβλήματα", Πανεπιστήμιο Κύπρου: Μονάδα Οικονομικών Έρευνών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Π1: ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΩΝ

Π1.1 Οικονομετρική Ανάλυση

Βασικός στόχος της έρευνας κατά την περίοδο αυτή ήταν να εκτιμηθεί παραμετρικά η επίδραση των ξένων εργατών στους μισθούς των Κυπρίων εργαζομένων την περίοδο 1991-2003. Αυτό γίνεται μέσω της οικονομετρικής εκτίμησης ενός υποδείγματος, με τη μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων (OLS), όπου όλοι γενικά οι παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος των απολαβών (εβδομαδιαίες απολαβές σε τιμές 2003) λαμβάνονται υπόψη. Στη συνέχεια και χρησιμοποιώντας το αρχικό υπόδειγμα σαν σημείο εκκίνησης εκτιμάται η επίδραση των ξένων εργατών στις επιμέρους κατηγορίες εργαζομένων αναλόγως προσόντων, εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, και τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Σημειώνεται ότι το δείγμα που χρησιμοποιείται αρχικά (υποδείγματα 1(α), 2, 3, 4(α)) περιλαμβάνει τους υπαλλήλους (εξαιρούνται αυτοεργαζόμενοι και εργοδότες) του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα (7971 παρατηρήσεις) ενώ στη συνέχεια (υποδείγματα 1(β), 4(β), 5) το δείγμα περιλαμβάνει μόνο τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα (4410 παρατηρήσεις).

Στα υποδείγματα που ακολουθούν η εκτίμηση της επίδρασης των ξένων εργατών στις απολαβές βασίζεται στη διαφοροποίηση που παρατηρείται στην αύξηση των απολαβών μεταξύ του 1991 και του 2003 στους διάφορους τομείς της οικονομίας, λόγω της διαφοροποίησης της αύξησης του ποσοστού των ξένων εργατών σε αυτούς. Όσον αφορά τη σχέση των απολαβών με τα προσωπικά χαρακτηριστικά θεωρούμε ότι αυτή είναι ίδια για τις τρεις περιόδους με εξαίρεση τον τομέα εργασίας του ατόμου, ιδιωτικό ή δημόσιο. Στην περίπτωση όπου γίνεται διαχωρισμός στις απολαβές των ατόμων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, το άτομο που εκλαμβάνεται ως βάση είτε εργαζόταν στον ιδιωτικό τομέα το 1991 είτε στον ιδιωτικό τομέα το 1996 ή το 2003. Θεωρούμε επίσης ότι η περίπτωση του κλάδου των οικιακών βοηθών είναι διαφορετική από τους υπόλοιπους κλάδους διότι σε αυτόν εργάζονται σχεδόν αποκλειστικά ξένοι εργάτες. Γι' αυτόν το λόγο ο κλάδος αυτός δεν περιλαμβάνεται στην οικονομετρική ανάλυση.

Τα υποδείγματα 2, 3 και 4(α) παρουσιάζουν κάποιες παραλλαγές του οικονομετρικού υποδείγματος 1(α) οι οποίες αφορούν την εισαγωγή γινομένων (interaction terms) μεταξύ του ποσοστού των ξένων εργατών και της εκπαίδευσης (υπόδειγμα 2), και του ποσοστού των ξένων εργατών και της εξειδίκευσης (υπόδειγμα 3) έτσι ώστε η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές να εξεταστεί αναλυτικότερα. Το υπόδειγμα 4(α) αποτελεί ένα συνδυασμό των υποδειγμάτων 2 και 3 όπου η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές κάθε εργαζομένου εξετάζεται ανάλογα με την εκπαίδευση του και ταυτόχρονα με την εξειδίκευση του. Η εκτίμηση των υποδειγμάτων 2, 3 και 4(α) έχει σαν στόχο να διερευνηθεί το αν και πώς η απασχόληση ξένων εργατών επηρέασε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων αναλόγως προσόντων, εκπαίδευσης και εξειδίκευσης.

Τα αποτελέσματα από την εκτίμηση των υποδειγμάτων 1(α), 2, 3 και 4(α) παρουσιάζονται στον Πίνακα ΠΑ1. Στον Πίνακα ΠΑ2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την επανεκτίμηση των υποδειγμάτων 1(α) και 4(α) (υποδείγματα 1(β) και 4(β) αντίστοιχα) αυτή τη φορά μόνο για τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα.

Υπόδειγμα 1(α)

Η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές του συνόλου των εργαζομένων (ιδιωτικού και δημόσιου τομέα) εκτιμάται από το οικονομετρικό υπόδειγμα 1(α) το οποίο έχει την εξής μορφή:

$$W = \alpha + \chi' \beta + \gamma(Pub * D91) + \delta[(D96 + D03) * Pub] + \varepsilon PFW + u \quad (1\alpha)$$

όπου χ είναι το διάνυσμα με τα προσωπικά χαρακτηριστικά, Pub είναι η δυαδική μεταβλητή που παίρνει τιμές 1,0 όταν το άτομο εργοδοτείται ή όχι στον δημόσιο τομέα, αντίστοιχα, $D91$, $D96$, $D03$ οι δυαδικές μεταβλητές που παίρνουν τιμές 1,0, όταν η παρατήρηση προέρχεται από το 1991, 1996 ή 2003, αντίστοιχα, και u το στατιστικό λάθος. Η μεταβλητή PFW είναι το ποσοστό των ξένων εργατών στο σύνολο των εργαζομένων και διαφέρει μεταξύ των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας όπου το άτομο απασχολείται. Τα προσωπικά χαρακτηριστικά που λαμβάνονται υπόψη είναι η ηλικία, το φύλο, ο τόπος διαμονής, το μορφωτικό επίπεδο και το κατά πόσο το άτομο είναι παντρεμένο.

Υπόδειγμα 2

Στο υπόδειγμα 2 εξετάζεται η επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με το επίπεδο της εκπαίδευσης του. Η εξίσωση που εκτιμήθηκε στην περίπτωση αυτή δίνεται πιο κάτω:

$$W = \alpha + \chi' \beta + \gamma(D91 * Pub) + \delta[(D96 + D03) * Pub] + \varepsilon PFW + \kappa PGS + \sum_{i=1}^4 \lambda_i (PFW * ED_i) + u \quad (2)$$

όπου ED_i αναφέρεται στην κάθε κατηγορία εκπαίδευσης και παίρνει την αξία 1 στην περίπτωση που η εκπαίδευση του ατόμου προέρχεται από την οικεία κατηγορία, αλλιώς είναι ίσο με μηδέν. Επίσης η μεταβλητή PGS ορίζεται ως η μέση ποσοστιαία μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου όπου το άτομο απασχολείται. Για το 1991 πήραμε τη μέση ποσοστιαία μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας μεταξύ 1989/90 και 1990/1991, για το 1996 εκείνη μεταξύ 1994/95 και 1995/96 και τέλος για το 2003 τη μεταβολή μεταξύ 2001/02 και 2002/03.

Υπόδειγμα 3

Στη συνέχεια εκτιμήσαμε την επίδραση της απασχόλησης των ξένων εργατών στις απολαβές κάθε εργαζομένου ανάλογα με το αν το επάγγελμα του απαιτεί ειδικευμένη ή ανειδίκευτη εργασία. Το οικονομετρικό υπόδειγμα 3 που έχουμε εκτιμήσει έχει την πιο κάτω μορφή:

$$W = \alpha + \chi' \beta + \gamma(D91 * Pub) + \delta[(D96 + D03) * Pub] + \varepsilon PFW + \kappa PGS + \zeta(PFW * UNSW) + u \quad (3)$$

Όπου UNSW είναι η δυαδική μεταβλητή που παίρνει τιμές 1,0 στην περίπτωση που το επάγγελμα του ατόμου απαιτεί ή όχι ανειδίκευτη εργασία¹.

Υπόδειγμα 4(α)

Το υπόδειγμα 4(α) πιο κάτω είναι ένας συνδυασμός των υποδειγμάτων 2 και 3 όπου η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές κάθε εργαζομένου εξετάζεται ανάλογα με την εκπαίδευση του και ταυτόχρονα με την εξειδίκευση του. Με άλλα λόγια ο κάθε εργαζόμενος στο υπόδειγμα αυτό διαθέτει συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης και είναι είτε ειδικευμένος είτε ανειδίκευτος.

$$W = \alpha + \chi' \beta + \gamma(D91 * Pub) + \delta[(D96 + D03) * Pub] + \varepsilon PFW + \kappa PGS + \zeta(PFW * UNSW) + \sum_{i=1}^4 \lambda_i (PFW * ED_i) + u \quad (4a)$$

Υπόδειγμα 5

Στον Πίνακα ΠΑ2, υπόδειγμα 5, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την εκτίμηση της επίδρασης των ξένων εργατών στις απολαβές των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Εδώ να αναφερθεί ότι οι προσπάθειες να εκτιμηθεί η επίδραση των ξένων εργατών στις απολαβές των υπαλλήλων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα αναλόγως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας ήταν όλες χωρίς επιτυχία. Για την πλειοψηφία των κλάδων η παράμετρος που αφορούσε την επίδραση της απασχόλησης

¹ Έχουμε διαχωρίσει τις διάφορες κατηγορίες επαγγελματιών ανάλογα με το αν η απασχόληση σε αυτές απαιτεί ειδικευμένη ή ανειδίκευτη εργασία. Τα άτομα που δηλώνουν ανειδίκευτοι, γεωργοκτηνοτρόφοι, υπάλληλοι γραφείου, πωλητές, υπάλληλοι υπηρεσιών κατατάχθηκαν στους ανειδίκευτους εργαζόμενους. Ειδικευμένο θεωρήθηκε κάποιο άτομο που σε σχετική ερώτηση δηλώνει είτε ειδικευμένος είτε διευθυντής ή καθηγητής.

των ξένων εργατών στις απολαβές των εργαζομένων είχε μεγάλη στατιστική απόκλιση κάτι που δεν μας επέτρεψε να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα.

Το υπόδειγμα 5 είναι γραμμικό ως προς τις παραμέτρους και έχει τη μορφή:

$$W = \alpha + \chi' \beta + \sum_{i=1}^8 \gamma_i PFW S_i + u \quad (5)$$

όπου S_i αναφέρεται στον κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας και παίρνει την αξία 1 στην περίπτωση που η παρατήρηση προέρχεται από τον οικείο τομέα αλλιώς είναι ίσο με μηδέν.

Π1.2 Στατιστικά στοιχεία

Οι εκτιμήσεις αυτές απαιτούν τη χρήση μικροοικονομικών στοιχείων από δείγματα νοικοκυριών και ατόμων. Για το σκοπό αυτό έχουμε χρησιμοποιήσει τα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακού Προϋπολογισμού (1990/91, 1996/97 και 2002/3) καθώς και στατιστικά στοιχεία χρονολογικών σειρών τα οποία έχουν συλλεχθεί από διάφορα δημοσιεύματα της Στατιστικής Υπηρεσίας (Labour Statistics και Statistical Abstracts). Συγκεκριμένα, για κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας έχουν συλλεχθεί στοιχεία για την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία² σε τρέχουσες τιμές, τη συνολική απασχόληση και την απασχόληση των ξένων εργατών³. Εδώ να σημειωθεί ότι η μεταβλητή που αφορά τις απολαβές είναι εκφρασμένη σε σταθερές τιμές του 2003 ενώ αναφέρεται στις εβδομαδιαίες απολαβές κάθε εργαζομένου.

² Η προστιθέμενη αξία ορίζεται ως η ολική (ακαθάριστη) αξία παραγωγής αφού αφαιρεθεί από αυτή το κόστος των πρώτων υλών, τα καύσιμα, τα ενοίκια και άλλα άμεσα και διοικητικά έξοδα.

³ Αξίζει να αναφερθεί ότι στις εκτιμήσεις δεν έχει συμπεριληφθεί ο αριθμός των αλλοδαπών που εργάζονται παράνομα στην Κύπρο λόγω της μη ύπαρξης αναλυτικών στατιστικών στοιχείων.

Πίνακας ΠΑ1: Αποτελέσματα εκτίμησης υποδειγμάτων 1(α), 2, 3, 4(α)

Παράμετρος	Υπόδειγμα 1(α)		Υπόδειγμα 2		Υπόδειγμα 3		Υπόδειγμα 4(α)	
	Εκτίμηση	t-ratio	Εκτίμηση	t-ratio	Εκτίμηση	t-ratio	Εκτίμηση	t-ratio
Σταθερά	-10,60	2,31	65,01	21,23	-9,87	2,18	64,48	21,25
Ηλικία3140	35,52	14,61	34,16	13,83	35,44	14,62	33,94	13,77
Ηλικία4150	69,75	23,06	61,30	20,02	69,62	23,13	61,06	20,01
Ηλικία5160	98,28	24,00	80,48	19,35	98,11	24,10	80,31	19,42
Ηλικία61+	54,30	8,97	31,08	4,89	54,80	9,07	31,53	4,99
Άντρας	57,66	29,51	56,30	27,16	53,25	26,33	51,49	24,13
Δημόσιο91	-9,32	3,39	-15,65	5,55	-7,61	2,76	-14,18	5,04
Δημόσιο9603	34,41	10,94	46,93	13,78	36,41	11,57	49,66	14,55
Παντρεμένος	25,87	11,61	23,48	10,08	25,20	11,34	22,74	9,78
Αστική Περιοχή	7,99	4,15	20,93	10,42	7,88	4,11	20,86	10,44
% Ακαθ.Προσιθ.Αξίας	-	-	1,55	4,49	-	-	1,17	3,34
Στοιχειώδη εκπαίδευση	26,02	8,08	-	-	23,90	7,49	-	-
Μέση εκπαίδευση	75,93	19,36	-	-	74,87	19,31	-	-
Ανώτερη εκπαίδευση	105,42	22,88	-	-	102,82	22,53	-	-
Ανώτατη εκπαίδευση	174,98	30,36	-	-	168,73	29,05	-	-
% Ξένων Εργατών	-0,74	3,60	-6,48	7,26	1,48	4,13	-6,91	7,71
<u>% Ξένων Εργατών *</u>								
Στοιχειώδη εκπαίδευση	-	-	2,34	2,76	-	-	2,05	2,40
Μέση εκπαίδευση	-	-	5,63	6,48	-	-	5,48	6,31
Ανώτερη εκπαίδευση	-	-	8,62	9,33	-	-	8,32	9,03
Ανώτατη εκπαίδευση	-	-	17,35	13,76	-	-	16,13	13,01
<u>% Ξένων Εργατών *</u>								
Ανειδίκευτοι	-	-	-	-	-2,73	9,03	-	-
Ειδικευμένοι	-	-	-	-	-	-	3,06	8,67
R-squared	0,39		0,31		0,40		0,32	
Παρατηρήσεις	7971		7971		7971		7971	

Πίνακας ΠΑ2: Αποτελέσματα εκτίμησης υποδειγμάτων 1(β), 4(β), 5

Παράμετρος	Υπόδειγμα 1(β)		Υπόδειγμα 4(β)		Υπόδειγμα 5	
	Εκτίμηση	t-ratio	Εκτίμηση	t-ratio	Εκτίμηση	t-ratio
Σταθερά	22,47	4,11	72,04	22,04	29,10	4,97
Ηλικία3140	35,59	11,51	37,29	11,64	35,71	11,68
Ηλικία4150	53,86	13,91	50,52	12,85	56,16	14,67
Ηλικία5160	62,00	12,35	51,04	10,17	65,12	13,01
Ηλικία61+	39,78	5,50	25,25	3,34	43,58	5,89
Άντρας	59,93	23,18	53,53	18,43	60,48	21,60
Παντρεμένος	29,11	10,49	26,55	9,45	28,57	10,27
Αστική Περιοχή	3,30	1,42	12,80	5,32	-	-
% Ακαθ.Προστιθ.Αξίας	-	-	1,32	2,88	-	-
Στοιχειώδη εκπαίδευση	10,46	2,45	-	-	13,70	3,14
Μέση εκπαίδευση	46,33	9,32	-	-	49,55	9,61
Ανώτερη εκπαίδευση	82,17	13,44	-	-	80,57	12,91
Ανώτατη εκπαίδευση	145,86	16,30	-	-	142,58	15,31
% Ξένων Εργατών	-0,70	3,09	-3,57	5,34	-	-
<u>% Ξένων Εργατών *</u>						
Στοιχειώδη εκπαίδευση	-	-	0,17	0,27	-	-
Μέση εκπαίδευση	-	-	2,34	3,63	-	-
Ανώτερη εκπαίδευση	-	-	5,01	6,99	-	-
Ανώτατη εκπαίδευση	-	-	10,85	9,70	-	-
<u>% Ξένων Εργατών *</u>						
Ειδικευμένοι	-	-	1,98	5,44	-	-
<u>% Ξένων Εργατών *</u>						
<u>Πρωτογενή τομέα</u>	-	-	-	-	-3,33	4,31
<u>Μεταποίηση</u>	-	-	-	-	-3,06	4,91
<u>Κατασκευές</u>	-	-	-	-	-1,51	2,87
<u>Εμπόριο</u>	-	-	-	-	-3,93	5,52
<u>Ξενοδοχεία/Εστιατόρια</u>	-	-	-	-	-0,74	2,96
<u>Μεταφορές/Επικοινωνίες</u>	-	-	-	-	-0,41	0,25
<u>Χρηματοοικονομικά</u>	-	-	-	-	5,17	3,57
<u>Εκπαίδευση/Υγεία</u>	-	-	-	-	-6,30	4,53
R-squared	0,30		0,24		0,32	
Παρατηρήσεις	4410		4410		4410	

Πρόσφατα Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής/Ανάλυσης

- 10-06 Κοντολαίμης Ζ., Σ. Χατζησπύρου και Δ. Κωμοδρόμου, "Η συμμετοχή στην αγορά εργασίας: διαφορές κατά φύλο και ηλικία", Οκτώβριος 2006.
- 09-06 Ζαχαριάδης Θ., "Μακροχρόνια πρόβλεψη της κατανάλωσης ηλεκτρισμού στην Κύπρο: σενάρια και αβεβαιότητες", Ιούλιος 2006.
- 08-06 Clerides S., A. Markidou, P. Pashardes and N. Pashourtidou, "Tourists' evaluation of Cyprus", July 2006.
- 07-06 Πασιαρδής Π., Ν. Πασιουρτίδου και Ν. Ρωσαντή, "Ανάλυση δαπανών υγείας: ανασκόπηση, συγκρίσεις και προοπτικές", Ιούλιος 2006.
- 06-06 Κληρίδης Σ., Ά. Μαρκίδου, Π. Πασιαρδής και Ν. Πασιουρτίδου, "Αποτελέσματα έρευνας βαθμού ικανοποίησης περιηγητών, 2005", Ιούνιος 2006.
- 05-06 Christofides L. and C. Vrahimis, "Macroeconomic Model of the Cyprus Economy: The Wage-Price Sector", May 2006.
- 04-06 Χατζησπύρου Σ., Ν. Νικολαΐδου και Π. Πασιαρδής, "Η οικονομική ανισότητα στην Κύπρο: 1985-2003", Μάιος 2006.
- 03-06 Βασιλείου Μ., Π. Πασιαρδής και Ν. Πασιουρτίδου, "Κρατικές δαπάνες, δημόσιο κεφάλαιο και η παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα", Μάιος 2006.
- 02-06 Christofides L., A. Kourtellos and I. Stylianou, "A small macroeconomic model of the Cyprus economy", April 2006.
- 01-06 Zachariadis T., "An empirical time series analysis of energy consumption in Cyprus", March 2006.
- 10-05 Μιχαήλ Μ., Λ. Χριστοφίδης, Κ. Χατζηγιάννης, Σ. Κληρίδης και Μ. Στεφανίδης, "Οι οικονομικές επιδράσεις των ξένων εργατών στην Κύπρο", Δεκέμβριος 2005.
- 09-05 Χασάπης Κ., "Μελέτη των επιδράσεων της χρηματιστηριακής αβεβαιότητας στην αβεβαιότητα που αφορά τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας", Δεκέμβριος 2005.
- 08-05 Χασάπης Κ., "Σταθερότητα σχέσης αποδόσεων μετοχών, όγκου συναλλαγών και πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας", Δεκέμβριος 2005.